بوزانتیون
ارمنیجه یومی وسیاسی غزته، صاحب امتیاز ومدیر مسئولی
بوزانت کچیان
مطبعه و اداره خانه‌سی باب عالی جاده‌سی ۲۳-۲۵ نومرولی
دائرهٔ مخصوصه ده‌در

Բիւզանդիոն

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ — ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ — ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԲԻՒԶԱՆԴ ՔԷՉԵԱՆ

PUZANTION
Journal Arménien Quotidien,
Politique, Financier et Littéraire
Directeur - Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab-Ali Djaddéssi, № 23-25
CONSTANTINOPLE

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՔ

Մտքի և չեւոքի աշխատութիւններ. — Անգլիացի կեանքը և Տոքթ. Շեօֆէրի կարծիքը. — Մտքի գործիքը և Տոքթ. Բէլլերի և Բրեօքլինի փորձերը. — Վերջին կարծիքով աշխատութեան յոգնութիւն և անգործութիւն։

Ջեռական աշխատութեամբ պարապող արհեստաւորները կ'երեւակայեն թէ մտաւոր աշխատութիւնները բնա՛և յոգնութիւն չեն պատճառեր։ Գործաւորը՝ գրչի աշխատութեան նկատմամբ սոպէս կ'խօսի. — «Օրը մինչեւ իրիկուն բան մը չըներ։ Մինչ մեք ճակտի քրտինքով կ'ճարենք մեր հացը, ինքը ի՞նչ կ'ընէ։ Մինթէ յոգնեցուցի՞չ բան մ'է գրասեղանի առջեւ նստած հանդարտօրէն գրելով զբաղիլ տարին տասներկու ամիս։» Մինչ միեւնոյն նախապաշարեալ գաղափարն է որ կ'արտայայտուի. գործաւորը, արհեստաւորը բնա՛և կարեւորութիւն չեն տար մտքի աշխատութեան, իրենց համար մարմնական աշխատութիւնը միայն աշխատութիւն կ'սեպուի, ըստ որում, ա՛ն է որ բացայայտ կերպով կ'երեւայ աչքերու առջեւ։ Այս սխալ կարծիքը շատ հին ատեններէ ի վեր դժբախտաբար գոյութիւն ունի, և սերունդէ սերունդ կ'չարունակուի։ Իրաւ է որ ընդհանրապէս, մարմնական աշխատութիւնը մարդս կ'յոգնեցնէ, բայց ուղեղի աշխատութեան պատճառած յոգնութիւնը ոչ նուազ իրական է։ Եւ այս երկու տեսակ աշխատութիւններէն, առողջութեան ամէնէն նպաստաւորը, չէ այն՝ ինչ որ կ'կարծուի ընդհանրապէս։ Բաց օդին մէջ աշխատող գործաւորը բնութենէն նպաստաւորուած անհատ մ'է։ Թէեւ ամէն գործաւոր դժբախտաբար այդ պարագային մէջ չի գտնուիր, բայց կ'կարծենք թէ նուա՞զ յոգնեցուցիչ աշխատութեան մ'ենթակայ է ա՛ն անձն որ ամբողջ օրը գրասեղանին վրայ ծռած, կուրծքը ճնշուած և սեղմուած, ստիպուած է ժամերով շարունակ գրիչը պտտցնել ճերմակ թուղթին վրայ, իբրև հորիզոն իրեն ունենալով փոշ սենեակի մը ապականած օդէն ծանրացած ուղեղ մը։

Արհեստաւորն ազատ է իր աշխատութեան մէջ. գրչի աշխատաւորը բանտարկեալ մ'է իր սենեակին մէջ, իր աթոռին վրայ։ Այսպէս, ի՜նչ մեծ տարբերութիւն կ'նշմարուի այդ երկու դասակարգի պատկանող անհատներուն մէջ, երբ քառասուն տարեկան հասակը կ'թեւակոխեն անոնք։ Գործաւորին հուժկու և առողջութիւնը տեղն է, մինչդեռ գրչի աշխատաւորին առողջութիւնը խանգարուած է. դժուար կ'մարսէ կերածը, ստէպ ուժգին գլխացաւեր կ'ունենայ, երբեմն քթարիւնութիւն ու տովորաբար յօդատապ (arthrite) և յօդացաւերու (rhumatisme) ենթակայ եղած է։ Ո՛չ, իրաւ որ եթէ արհեստաւորը տարի մը այս տեսակ կեանք վարէր, շուտով պիտի նշմարէր խաթարուած ըլլալը, և ստամոքսանն և կամ ուրիշ գործարանը մը գրասենեակէն շատ աւելի նախընտրելի պիտի սեպէր։ Ուղեղային աշխատութիւնը մարդս աւելի շուտ կ'մաշեցնէ քան ընդերային աշխատութիւնը, մին առողջութիւնը կ'խանգարէ, իսկ միւսը ընդհակառակն կ'ապահովէ զայն։ Մարմնական աշխատութենէ առաջ եկած խանգարումները շուտով կ'նշմարուին, ըստ որում ընդերները կ'մերժեն գործել։ Բայց ուղեղին ըրած ճիգերէն առաջ եկած խանգարումներն աւելի դժուար կ'նշմարուին, և յաճախ երբ կ'ուզուի չափ մը դնել անոր, շատ ուշ է արդէն, և մարմնոյն ամբողջ կազմուածքը կ'զգայ անոր հակահարուածը։ Անհրաժեշտ է սակայն ժամանակին կանգ առնել և հանգիստ ընել, և մտաւորական չափազանց աշխատութիւններէ հեռու կենալ։ Բրօֆ. Տքթ. Շեօֆէր տեսէք ի՛նչ ըսած է այս մասին. — «Մտքի յարատեւ աշխատութիւն մը ուղեղային յոգնութիւն մը առաջ կ'բերէ. այս յոգնութիւնը քիմիական երեւոյթ մ'է, որ արեան բաղադրութիւնը կ'փոխէ, և արիւնն իր կատարած շրջանին շնորհիւ, մարմնոյ միւս անդամներուն վրայ ալ արձագանգ կուտայ։ Ուղեղի յոգնութիւնը մարմնոյն ամբողջ կազմուածքին վրայ ալ կ'ազդէ։ Ընդերներն ալ իրենց զօրութիւնը կ'կորսնցնեն ո՛չ միայն մարմնոյն կազմուածքին մէկ մասն ըլլալնուն համար, այլ անոր համար որ յոգնած ուղեղէ մը արձակած շարժիչ մղումները թէ՛ որակով և թէ քանակով սաստին կ'ըլլան առողջ ուղեղէ տրուած մղումներէն։» Ուղեղային յոգնութեան հետ մէկտեղ կ'ընթանայ նաեւ ընդերային յոգնութիւնն ալ։

Պարզ կարծիք մ'է այս. կարելի՞ է արդեօք ապացուցանել թէ յոգնած ուղեղ մը յոգնած մարմին մը միայն կրնայ ենթադրել։ Շատ դիւրին է հաստատել թէ ուղեղային յոգնութիւնը կ'ազդէ կազմուածքին ու մարդկային յօրինուածքին վրայ։ Այս մասին անգլիացի փորձեր կատարուած են որ բնաւ տարակոյսի չեն ենթարկեր զայն։ Ամէնէն առաջ Մ. Մօսօ հնարած գործիքը փորձուած է. ասոր սանի մը ծայրն որոշեալ ծանրութեամբ իր մը կապուած է, զոր պէտք է մէկ մատով վերցնել որոշեալ ժամանակամիջոցի մը տեւողութեամբ։ Ընդերներուն ոյժը կը չափուի այսքան երկվայրկեան այդ ծանրութեան որոշեալ չափով վեր բարձրացած ըլլալովը։ Եղած փորձերը բազմաթիւ են. արդ հաստատուած է թէ նախ եւառաջ ուղեղային աշխատութեան սաստկութեան հետ մէկտեղ կ'աճի ընդերներուն ոյժն ալ. բայց որոշ ժամանակէ մը վերջ ուղեղը կ'յոգնի և ընդերներու ճիգն ալ կ'նուազի։ Ուղեղի թէեւ ոչ այնքան երկար, բայց յարատեւ աշխատութիւն մը՝ աւելի շատ յոգնութիւն կ'պատճառէ, որչափ եթէ նոյն աշխատութիւնը հանգստի դադարներով ընդմիջուած ըլլար։ Տքթ. Քէլլէր և Տքթ. Բրեօքլին երկուքն ալ կարող բնախօսներ, իրարմէ անջատ փորձեր ընելով միեւնոյն եզրակացութեան յանգած են։ Քէլլէր՝ Մօսօի գործիքին դիմած է, բայց Բրեօքլին ուղեղային յոգնութիւնը չափելու համար ուրիշ միջոց մը ի գործ դրած է։ Այս վերջին փորձարկուն՝ որոշ թիւով դպրոցական աշակերտներ կ'առնէ, և ուղեղնին առողջ եղած ատեն հինգ վայրկեան տեւողութեամբ յանկուցումներ ընել կուտայ անոնց, յետոյ որոշեալ ժամանակ մը ուղեղային յոգնութեան մը ենթարկելէ վերջ զանոնք դարձեալ հինգ վայրկեան յանկուցումներ ընել կուտայ։ Այն ատեն կը տեսնուի որ այդ աշխատութենէն վերջ, աշակերտն աւելի քիչ գումարումներ կ'ընէ քան առաջ։ Ջեռք բերուած թիւերը՝ ընդհանրապէս բազմաթիւ աշակերտաց վրայ համաձայն կուգան։ Բայց Ռօզէնպախ, Բրօֆ. Տքթ. Ֆոն Լայտընի յաւէտ օգնական աշակերտ, Տքթ. Նօթնակէլի ընկերակիցն և աշխատակիցը, նոր մէթոտ մը հնարած է, որով շատ աւելի աչքի զարնող կերպով մը երեւան կուգայ ուղեղային տարապայման աշխատութեան՝ մարդկային կազմուածքին վրայ ունեցած ազդեցութիւնը։ Իրեն շաւիղէն ընդունած է սա սկզբունքը թէ ուղեղի յոգնութիւնը՝ մորթին զգայականութիւնը կ'նուազեցնէ։ Եթէ առնենք վէգերի կարկինը մը մորթին վրայ հպումը զգացուած երկու ծայրերուն հեռաւորութիւնը, կ'նշմարենք թէ մտաւոր աշխատութենէ մ'առաջ և ետքը այդ հեռաւորութիւնը զգալապէս կը տարբերի։ Զգացուած այդ կրկնակ հպումներու ամէնէն նուազ հեռաւորութիւնը՝ ուղեղի յոգնութեան իբրև չափ կրնայ գործածուիլ։ Որ չափով որ յոգնութեան աստիճանը շատնայ և մորթին զգայնութիւնը բթանայ, նոյն չափով կ'աւելնայ զգացուած այդ կրկնակ հպումներուն հեռաւորութիւնն ալ, և անկէ վերջ կարկինին միայն մէկ ծայրին հպումը կ'զգայ մարդ, թէեւ երկու ծայրերն ալ դրուած ըլլան մորթին վրայ։ Ռօզէնպախ՝ մորթի հինգ տարբեր տեղերու վրայ փորձեր կատարած է. ճակատը, քթին ծայրը, ստորին շրթունքն և բթամատին ու ցուցամատին մատ մասերը։ Մորթին այս հինգ տարբեր տեղերուն վրայ կատարուած փորձերը բացարձակապէս միեւնոյն արդիւնքը չեն տուած, բայց ուղեղի յոգնութենէ յետոյ եղած փորձերուն ամէնքն ալ իրար հաստատած են։ Այսպէս, եթէ ճակատի մորթը փորձի ենթարկուի, կ'տեսնուի որ հանգստեան օրը՝ կիրակի, մորթին զգայնութեան նուազագոյն աստիճանն է 3,5 հազարորդամէտր որ ժամ մը աշխարհագրութեան ուսմամբ պարապելէ ետք կ'բարձրանայ 9 հազարորդամէտրի և ժամ մը թուաբանութեան դաս սերտելէ վերջ կ'հասնի 12,5 հազարորդամէտրի։

Ժամ մը անընդմիջաբար ուղեղի աշխատութեամբ պարապիլը մեծապէս կը նուազեցնէ ուղեղի մորթին զգայնութեան աստիճանը, մինչդեռ այդքան ժամանակամիջոց աշխատելն աւելի քիչ կ'ազդէ մորթին զգայնութեան վրայ։ Եւ ասիկա անգամ մ'ալ կ'հաստատէ սա իրողութիւնը թէ մտաւորական աշխատութիւնը մարմնական աշխատութենէն շատ աւելի յոգնեցուցիչ է։ Ընդերային աշխատութեամբ մը զբաղելէ ետք, մորթը խիստ շուտով կ'գտնէ իր զգայնութեան բնական աստիճանը, մինչդեռ մտքի աշխատութենէ վերջ այնքան շուտով չի կրնար գտնել նոյն բնական աստիճանը։ Եթէ մտքի աշխատութիւնն անընդհատ տեւէ երկար ժամանակ, մորթին զգայնութեան աստիճանը շատ կ'նուազի, և երկար ատեն կը տեւէ այդ գէշ անզգայ վիճակը։ Ռօզէնպախ իր փորձերովն հաստատած է թէ դպրոցական տղայ մը՝ ցերեկուան ճաշէն վերջ դասարան մտնելու պահուն բացարձակապէս հանգչած չէ առաւօտեան յոգնութենէն, և այդ յոգնութիւնն իրիկուան շատ աւելի կ'ծանրանայ։ Փորձարկուն կ'եզրակացնէ ուրեմն թէ դպրոցներու ներկայ ուսուցման դրութիւնը խիստ ծանր է դպրոցականներուն մեծամասնութեան համար և ընդհանրապէս մտքի տարապայման յոգնութեան մը ենթակայ գտնուած տղաք։ Մտքի յոգնութեան աստիճանը չափելու համար հնարուած այս նոր մէթոտը շատ պարզ է և թուանշաններով կրնայ որոշուիլ։ Կրնանք գործածել կարծեմ, ըստ որում, այնքան անհաճոյ բան մը չէ կարկին մը զետեղել քթին ծայրը, ճակտին վրայ կամ մորթին ո և է ուրիշ մէկ տեղը, և այսպէս չափել մորթին կորսուած զգայնութեան աստիճանը։ Մայրը, ուսուցիչը, կամ ուրիշ ո և է մէկը շատ դիւրութեամբ կրնայ չափել տղուն ուղեղային յոգնութիւնը։ Խմբագիրները, գրական աշխատութեամբ պարապողները լաւ կ'ընեն եթէ շաբաթը գոնէ մէյ մը ինքզինքնին քննեն։ Երբ չարաչար յոգնութեան ենթակայ կ'ըլլայ մարդ, բնական է թէ լաւ արդիւնք մը չի կրնար ունենալ իր աշխատութիւնը. ուստի օգտակար է միշտ քննութեան ստարկայ ընել մեր ուղեղը։ Լաւ է որ ժամերով մտաւոր աշխատութեամբ չպարապի մարդ և երբեմն երբեմն դադար տալով հանգիստ ընէ։ Շատ լաւ գիտեմ թէ, երբ մարդ բան մը գրելու սկսի ու գաղափարները շղթայուած իրարու յաջորդեն հետզհետէ, դիւրին չէ կանգ առնել, մանաւանդ որ ուզուած ատեն ներշնչում չունենար մարդ։ Բայց եթէ սովորութիւն ընէ մարդ, կարելի է վարժուիլ այդ բանին։ Մարմինն ալ շատ շուտով յոգնելու ենթակայ է. մինթէ զինուորները ժամ մը քալելէ վերջ հանգիստ չե՞ն ըներ։ Ինչո՞ւ չափենք ուղեղն որ ժամերով շարունակ աշխատի առանց հանգիստ ընելու։ Զափենք մեր մտաւոր յոգնութեան աստիճանը՝ մեծ ըլլայ այն թէ փոքր, և ամէն պարագայի մէջ օգտակար պիտի ըլլայ ասիկա մեր առողջութեան համար ինչպէս կ'ըսէ շատ իրաւամբ Մ. Վիթու ալ՝ Բէօ Մեթֆէօլի այդ կարող քրոնիկագիրը։

ՏՔԴ. Տ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ ՈՐԴԻ

ԵԶԱԿԱՆ ԴԷՄՔ ՄԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Գ.

Գրիգոր Աբէլեան վաճառականութենէ գրեթէ քաշուած էր, և հարստութիւնն իր ծննդավայրը չլինած ըլլալով եկած Թրիեստ հաստատուած էր։ Հոն Զմիւռնացիներու հետ ծանօթանալով և անշուշտ Իզմիրի մեր համայնքին ուսումնասիրութիւնն ու անոնց դպրոցներու բարեկարգ վիճակը գիտնալով, կ'չահագրգռուի և Իզմիրն իր տարի նպաստներուն յարմարագոյն վայրը նկատելով՝ 1833ի Ապրիլ 27ին իր բոլոր ստացուածքը կ'կտակէ ինքնաբերաբար անոնց ո և է մէկէ յորդորուելու հետեւեալ կերպով. իր ամբողջ ստացուածքէն, որ 70,000 փիօրին է, որու 20,000 Հռոմէօնիօ Կրօթիօ Ընկերութեան քով և մնացեալը փոխանակագիր ու մթերք, 500 փիօրին Թրիեստի աղքատաց, 200 փիօրին Թրիեստի եկեղեցեաց, 5000 փիօրին Թրիեստի Յովսէփ Բեհրաւզովին՝ այն ծառայութեան համար զոր նորա հայրն ըրած էր իր մօրը, 500 փիօրին Թիֆլիզի Հայ աղքատաց, 200 փիօրին Թիֆլիզի Հայ եկեղեցեաց, 1000 փիօրին հօրեղբօր դըստերը Կատարինէ Գոլառեանին, Ամէէրկեան կամ անոր զաւակացն և մնացեալն կէսն Իզմիրի և կէսը Մանիսայի Հայոց դպրոցներու և հիւանդանոցներուն, սակայն պայմանաւ որ մայր գումարը Լոնտոնի դրամատանը դրուի և անոր տոկոսը միայն ստանան յիշեալ հաստատութիւնները։ Կտակարար կ'կարգուի Պետրոս աղա Պօնաւեֆեանց և եթէ ան չըլլայ Աբրահամ աղա Ապրօ։

Աբէլեանի մեռնելէն ետքը, ռուս կառավարութիւնը դիտողութիւն կ'ընէ թէ հանգուցեալը Ռուսիացի ըլլալով՝ կտակին գործադրութիւնը ռուս իշխանութեանց կը պատկանի։ Տփղիսի դատարանը կտակընկալներու դիմումին վրայ անոր գործադրութիւնը կ'որոշէ. ամէն կտակընկալ իր բաժինը կ'ստանայ. կ'մնան Իզմիր ու Մանիսա, որոնք այն ինչ պէտք եղած դիմումը կ'ընեն նպաստաւոր վճռոյն կաթնելով, Երիմ. պատերազմը կ'ծագի, և դատը կ'յետաձգուի։ Ցետոյ պաշտօնապէս դատ կ'բացուի, սակայն դատարանը մերժման որոշում կուտայ օրինական ժամանակամիջոցի լրման պատճառաւ։ 1863ին Իզմիրի Ազգ. Վարչութեան կողմէ Պաղտասար Գ. Պալթազարեան, Ալըխըսյ խմբագրին երեց եղբայրը, Պետերպուրգ կ'ղրկուի յիշեալ վճռին դէմ բողոքելու, բայց օգուտ չըներ։ Հետաքրքրական է յիշել որ մասնակցել աղերսագիրը քննելու պաշտօնը կ'ունենայ ծերունի Կոլիցին իշխան մը։ Պատգամաւորն հինգ փոխանորդ կարգելով Իզմիր կ'վերադառնայ։ Այս փոխանորդներն են՝ Մովսէս Բաւազեանց, Կարապետ Եզեանց, Մատթէոս Ղամալեանց, Նիկողոս Շանչեանց, Մկրտիչ Սանասարեանց։

Իզմիրի Վարչութիւնը քանից Գէորգ Կաթողիկոսի կ'գրէ, բայց ո և է արդիւնք չունենար և խնդիրն իսպառ կը մոռցուի, ինչպէս և Աբէլեան անունն ալ, ուստի կ'արժէր նորա յիշատակին ամփոփ գրուած մը նուիրել, իբր ուրիշ Եզեանց մը, որու անունը ու դրամը փրկելու համար փոխանորդ եղած է ճշմարիտ Եզեանց

Թ. ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ

ՎԵՐՋ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԼԱՍՏԻԿԻ ԱՌՒՏՈՒՐԸ

ՁԳԱԽԷԺԷ ՈՏՆԱՄԱՆՆԵՐ, ՎԵՐԱՐԿՈՒՆԵՐ
ԵՒ ԱՅԼ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ

Ա.

Ձգախէժը (քաւչուկ) արտադրոյթն է տեսակ մը բոյսերու դուրս տուած կաթնային հիւթին, որոնց մէկ մասը միայն կ'չահագործուի ճարտարարուեստի մէջ։ Այս տեսակ բոյսերու արտադրած հիւթն առանձին նիւթ մը կ'փոխուի. շատ բոյսեր կան այս տեսակ և դաշտերու մէջ ալ կ'տեսնուին տունկեր որոնք կաթնային հիւթ կ'արտադրեն, և ամէն տարի առանձին նոր հիւթ մը երեւան կ'ելլայ զոր կ'ջանան չահագործել։ Բայց ձգախէժի այժմու առեւտուրն այս կաթնային հիւթերու մէկ ռուրջքին մասէն միայն կրնայ օգտուիլ։ Հասարակածային Ամերիկայի արեւմտակողմի երկիրները Մեքսիկա, Վենեզուէլա և Նոր Կրենատա կ'արտադրեն լաւագոյն ձգախէժները։ Հացապտղի (Artocarpéls) ընտանիքին վերաբերող բոյսերէն կ'քաղուի ձգախէժի հիւթը. այս բոյսերուն ամէնէն նշանաւորն է Քասթիլլօա Էլասթիգա։ Բրազիլիայի և Կուանայի (Ամազոն և Րիօ Նէկրօ) մէջ կայ տեսակ մը բոյս որ նմանապէս շատ յարգի ձգախէժ մը կ'արտադրէ։ Բայց այս տեսակ բոյսերը տակաւ կ'սպառին և Բրազիլիոյ մէջ տեսակ մը նոր բոյս կ'մշակուի որ աւելի ստորին տեսակ խէժ մը կ'արտադրէ։ Արեւելեան կամ հին աշխարհի ձգախէժները կուգան Հնդկաստանէ, Ափրիկէէ և Ովկէանեան կղզիներէն։ Հնդկաստանի մէջ Ֆիքիւսի տեսակ Հացապտղի ընտանիքին վերաբերող բոյսեր են որ շատ երկրորդական ձգախէժի հիւթ կուտան։ Այս հիւթը կարելի է գործածել լաւագոյն տեսակ հիւթերու հետ խառնելով։ Գոլով Ֆիքիւս Էլասթիքայի, ասիկա գեղեցիկ ծառ մ'է լայն, փայլուն տերեւներով, զոր Պոլսոյ մէջ և այլուր թաղարներով կ'պահեն իբր գեղեցիկ զարդարանք. իր գտնուած վայրերուն մէջ ազատօրէն կ'աճի և բնաւ կամ շատ քիչ կ'չահագործուի ձգախէժի համար։ Հնդկաչինու և Աննամի մէջ գտնուեցաւ նոր տեսակ տունկ մը, Բաւձնթէա ..., որ սքանչելի ձգախէժ կ'արտադրէ, թէեւ տեսակը վար է ամերիկեաններէն։ Հնդիկ արքիպեղագոսին մէջ, ի Ճավա, Սումադրա և Աւստրալիա, հացապտղիներու տեսակ տունկեր կ'չահագործուին ձգախէժի համար. արեւելեան Ափրիկէի մէջ և ի Մադակասքար Հացապտղի ընտանիքին վերաբերող տունկերէ մեծաքանակ ձգախէժ նիւթ կ'առնուի։ Անկոլայի և Պենկուէլայի մէջ ալ Ֆիքիւսի քանի մը տեսակները կ'չահագործուին ձգախէժի համար։ Ցայտնի է թէ ի՛նչպէս դուրս կը հանուի ձգախէժը։ Տունկին վրայ վերէն վար ճեղք կ'բանան, ուրկէ սպիտակ, կաթնանման հիւթ մը դուրս կուգայ, որ երբեմն կծու և երբեմն չաքարոյին համ կ'ունենայ և օդին հետ շփման մանելով սպիտակ անփայլ նիւթի մը կ'փոխուի. ասիկա քաւչուն է որ հեղուկ նիւթի մը մէջ կ'տարուբերի։ Մաքուր ձգախէժն անփայլ, առանձին, կպչուն է, անլուծելի է ալքօլի մէջ, իսկ բեւեկնի (Բենզինի) իւղութեան, հանքածուխի իւղերու և ածխային ծծմբատի մէջ՝ լուծելի։ Ձգախէժն այն մասնաւոր յատկութիւնն ունի որ հասարակ բարեխառնութեան մէջ առաձգական է։ Տասն աստիճանէ վար բարեխառնութեան մէջ տակաւ առ տակաւ կ'կարծրանայ և զէրօ աստիճանին մօտ կաշիի պէս կարծր կ'դառնայ։ Երբ աստիճանաբար տաքնայ, կ'սկսի կակղանալ։ 145°ի մօտ կպչուն կ'դառնայ. 170 — 180°ի մէջ թանձր հեղուկի մը կ'փոխուի որ պաղելէ վերջ շատ դժուարաւ կ'գտնէ իր առջի յատկութիւնները, զի միշտ կպչուն կ'մնայ։ Առաջին անգամ Բերուի մէջ Հնդիկներն են որ սկսան գործածել ձգախէժ՝ ամաններ և անթափանց վերարկուներ չինելով։ 1736ին, Լա Քոնտամին, որ պաշտօն ստացած էր միջօրէականի մէկ աստիճանը չափելու, տեսաւ թէ ի՛նչ օգուտ կ'քաղեն Հնդիկները քաւչուէն, որուն առաջին օրինակները ղրկեց Եւրոպա։ Աւելի ետքը, 1751ին և 1768ին Ֆրէսնօ և Մաքէր Գիտական Ակադեմիային ղրկեցին Բայէնի մէջ քաղուած ձգախէժեր։ 1793ին ուրիշ Ֆրանսացի մը, Պէսօն ցոյց տուաւ թէ ի՛նչ օգուտ կարելի էր քաղել ձգախէժէ, անթափանց վերարկուներ չինելու համար։ 1820ին, Նատալէր ցոյց տուաւ թէ ի՛նչպէս կարելի է ձեւել ու կարել քաւչուն։ Բայց մինչեւ 1823 քաւչուն տարաչխարհիկ արտադրութեանց հաւաքածոներուն մէջ միայն երեւցած էր, և մատիտով գրուածներն աւրելու համար չինուած խէժը (կամ) միայն գործնական կիրարկութիւն մ'ունէր։ Ձգախէժի առաջին լուրջ գործածումն սկսաւ Մաքինթօշ՝ Կլասքօյի, որուն անունը ցարդ կ'յիշուի իբր համանիչ անթափանց վերարկուի. արդարեւ ինքն էր որ 1823ին մինչ ցը գտաւ ձգախէժի նուրբ թերթ մը դնելու երկու կերպասի միջեւ։ 1827ին այս ճարտարարուեստը մտաւ Ֆրանսա, ուր մեծ յառաջդիմութիւն ըրաւ։ 1829ին Կիպալ և Ռադիէ ձգախէժը թել թել կարելով, բամբակով սկսան պատել զայն։ Այսպէս չինուեցան ծնրակապերը, եւն.։ Անթափանց հիւսուածեղէններու և ձգախէժէ չինուած ծնրակապերու և այլ այս կարգի առարկաներու ճարտարարուեստն 1830 — 1840 մեծ յառաջդիմութիւն ըրաւ Ֆրան-

---

ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆ «ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ»Ի (36)

ԺԻՒԼ ՎԵՐՆ

ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՊՍԱԿՈՒԱԾ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԷՆ

ԾՓՈՒՆ ԿՂԶԻՆ

ԺԱ.—ՄԱՐՔԻԶԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐԸ

Այս կղզին շատ պիտի չահէր, եթէ այնքան մօտ չգտնուէր իր մրցակից Հիվա Օայի։ Թերեւս այն ատեն կղզէ կղզի պատերազմ աւելի դժուարին դառնալով, ցեղերը պիտի չկարենային իրարու հետ չփուիլ և զիրար կոտորել ա՛ն խանդով զոր տակաւին ցոյց կուտան։

Հրամանատար Սիմքօէ, Մօդանայի անբերրի, անապատէն և անբնակ դիրքը դէպ արեւելք թողլէ ետքը, Ֆաթու—Հիվա կղզին (Բուքի նախկին կղզին) ուղղութիւնը բռնեց։ Ճշմարիտը խօսելով, այս կղզին անգին քարաժայռ մ'է, ուր կ'վխտան արեւադարձային թռչուններ, երեք մղոն շրջագիծ ունեցող տեսակ մը կոն, չաքարի գլուխ։ Այս է ա՛ն հարաւ—արեւելեան վերջին կղզեակը զոր միլիառատէրները տեսութենէ կորսնցուցին Սեպտ. 9ին, միջօրէէն ետքը։ Իր ուղղիծին համակերպելու համար, Սդէնտըրտ Այլընտ հարաւ—արեւմուտք դարձաւ, միանալու համար Բոմոդու արքիպեղագոսին, որուն միջէն մտնէն պիտի անցնի։

Օդը միշտ նպաստաւոր է, զի Սեպտեմբեր կ'համապատասխանէ հիւսիսային կիսագնդի Մարտ ամսին։

Սեպտ. 11ի առաւօտուն, Պապոր—Հարպըրի չոգենաւակը ծիծուն խարիսխներէն մին վեր առաւ, որուն կապուած էր Մասէն—ծովածոցին հեռագրապարաններէն մին։ Կնքուած խաւով պատած այս պղինձ թելին ծայրը դիտարանին ելեքտրական գործիքներուն կապուելով, հեռագրական հաղորդակցութիւն հաստատուեցաւ ամերիկեան ծովեզրին հետ։

«Սդէնտըրտ—Այլընտ—Բըմըրնի»ի վարչութեան կարծիքը հարցուեցաւ Մալայեան նաւաբեկեալներուն խնդրոյն վրայ։ Պիտի արտօնէ՞ր կառավարիչը, զանոնք մինչեւ Ֆիճիի ջուրերը տանելու, ուսկից դիւրաւ պիտի կրնային իրենց բնակավայրը դառնալ աւելի արագ և նուազ ծախսավոր պայմաններու մէջ։

Պատասխանը նպաստաւոր եղաւ։ Սդէնտըրտ Այլընտ Թոյլտուութիւն իսկ ունի դէպ արեւմուտք երթալու մինչեւ Նոր Հեբրիտեան կղզիները, նաւաբեկեալներն հոն ցամաք հանելու համար, եթէ Միլիառ—Սիդիի երեւելիներն անպատեհութիւն մը չտեսնեն։

Սայրըս Պիքըրտաֆ այս որոշումն հաղորդեց Սարօլ նաւապետին, որ կառավարչէն խնդրեց իր շնորհակալիքն հաղորդել Մասէն—ծովածոցին վարիչներուն։

ԺԲ.—ԵՐԵՔ ՇԱԲԱԹ ԲՈՄՈԹՈՒԻ ՄԷՋ

Արդարեւ, քառաձայն նուագախումբը զայրացուցիչ ապերախտութիւն մը ցոյց տուած պիտի ըլլար հանդէպ Բէլիօդըս Մընպարի, եթէ շնորհապարտ չըլլար անոր, զինքը Սդէնտըրտ—Այլընտ հրաւիրած ըլլալուն համար, թէեւ քիչ մը նենգութեամբ։ Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի միջոցը զոր վերակացուն գործածեց, բարեգութ արուեստագէտները Միլիառ—Սիդիի հիւրերն ընելու համար, որք այնքան սիրալիր ընդունելութիւն գտած, փաղաքշուած և առատօրէն վարձատրուած էին։ Սէպաստիէն Զօրն քէն պահելէ չի դադրիր, զի երբեք կարելի չէ կակուղ մուշտակով կատուի մը փոխել սուր փուշերով ոզնի մը։ Բայց Իվէռնէս, Բէնչինա և նոյն ինքն Ֆրասքօլէն չէին կրնար երազել աւելի հեշտաւէտ կեանք մը։ Խաղաղական այս սքանչելի ծովերուն մէջ պտո՛յտ մը, առանց վտանգի, առանց յոգնութեան։ Կլիմա՛յ մը որ միշտ առողջարար կ'մնայ, գրեթէ միշտ համանման, չնորհիւ այս ջուրերուն փոփոխութեանց։ Ասկից զատ, երբ մարդ երկու մրցակից բանակներուն մէջ այս կամ այն կողմը բռնելէ ազատ է, երբ Ծփուն Կղզին իբրեւ երգեցիկ հոգին ընդունուած էր, երբ Թէնքըրտըն ընտանիքին և Ձախակողմեան հաստատին ամէնէն նշանաւոր ընտանիքներուն, նոյնպէս և Քովլըի ընտանիքին և Աջակողմեան հաստատին ամէնէն ականաւոր ընտանիքներուն մէջ ընդունուած է, երբ Քաղաքապետարանին մէջ կառավարչին և իր օգնականներուն, դիտարանին մէջ հրամանատար Սիմքօէի և իր սպաներուն, Գնդ. Ստիւարդի և իր քաջաքապահ զինուորներուն կողմէ պատուով հիւրընկալուած է, երբ իր աջակցութիւնը կ'ընծայէ ինչպէս ժողովարանին հանդէսներուն, նոյնպէս և Սէնդ—Մէրի—Ջըրչի արարողութեանց, երբ երկու նաւահանգիստներուն և գործարաններուն մէջ, պաշտօնատարներուն և պաշտօնեաներուն մէջ համակիր մարդոց միայն կ'հանդիպի, ամէն ողջամիտ մարդու կ'հարցնենք թէ մեր հայրենակիցները կրնա՞ն ափսոսալ այն ժամանակին վրայ, զոր կ'գործածեն՝ Դաչնակցային Հանրապետութեան քաղաքները մամ գալու։

«Ջեռքերս պիտի համբուրէք,» ըսած էր վերակացուն, առաջին տեսակցութեան միջոցին իսկ։

Եւ եթէ չէին համբուրած, և թէ չհամբուրեցին, պատճառը սա է որ երբեք պէտք չէ համբուրել արական ձեռք մը։

Օր մը, Աթանաս Տօրէմիւս, մահկանացուներուն ամէնէն բախտաւորը, ըսաւ անոնց.

—Ահա գրեթէ երկու տարի է որ Սդէնտըրտ—Այլընտի մէջ եմ. և կ'ցաւիմ որ վաթսուն տարի չէ եղած, եթէ երբեք հաւաստած ըլլային ինծ թէ վաթսուն տարի վերջն ալ հո՛ն պիտի ըլլայի...

—Զէք յափրացած, պատասխանեց Բէնչինա, և կ'երեւի թէ հարիւրամեայ ըլլալու յաւակնութիւն ունիք։

—Է՛հ, Մ. Բէնչինա, անհերքելի եղէք թէ հարիւր տարու պիտի ըլլամ. ինչո՞ւ կ'ուզէք որ մարդ մեռնի Սդէնտըրտ Այլընտի մէջ...

—Վասն զի մարդ ամենուրեք կ'մեռնի...

—Բայց հոս չեն մեռնիր, պարոն, ինչպէս չեն մեռնիր երկնային դրախտին մէջ։

Ի՞նչ պատասխան տալ ասոր։ Սակայն, ատեն ատեն, կ'գտնուէին անխոհեմ մարդիկ որ կեանքէն ի մահ կ'անցնէին, մինչեւ իսկ այս դիւթական կղզիին վրայ։ Եւ, այն ատեն, չոգենաւերը կ'տանէին անոնց մարմինները մինչեւ Մաքլէն ծոցին հեռաւոր գերեզմանատունները։ Անչուշտ գրուած է թէ մարդ չի կրնար կատարելապէս երջանիկ ըլլալ այս անցաւոր աշխարհին մէջ։

Սակայն և այնպէս միշտ քանի մը սեւ կէտեր կային հորիզոնին վրայ։ Պէտք է մինչեւ իսկ խոստովանիլ թէ այս սեւ կէտերը քիչ քիչ կ'առնեն սաստիկ ելեքտրական ձեւ, որք՝ շատ չանցած պիտի կրնան առաջ բերել մրրիկ, ամպրոպ, հողմայոյզ։ Մտահոգութիւն կ'պատճառէ Թէնքըրտըններու և Քովլըններու այս ցաւալի մրցակցութիւնը, որ սուր հանգամանք մը կ'առնէ։ Իրենց կուսակիցներն ալ կ'միաբանին իրենց հետ։ Արդեօք երկու հատուածներն օր մը կառ՞ի պիտի բռնուին։ Արդեօք շփոթութիւններ և յուզումնե՞ր կ'սպառնան Միլիառ—Սիդիի։ Մինթէ վարչութիւնը բաւական ազդեցիկ բազուկ, և կառավարիչ Սայրըս Պիքըրտաֆ բաւական զօրաւոր ձեռք պիտի ունենա՞ն, պատուակաւոր կղզիի մը այս Քաբիւլէններուն և այս Մօնթէկիւներուն միջեւ խաղաղութիւնը պահպանելու համար։

Շատ յայտնի չէ։ Ամէն ինչ կարող են ընել մրցակիցները, որոնց անձնասիրութիւնը կ'երեւի թէ չափ ու սահման չունի։

Արդ, ա՛ն տեսարանէն ի վեր որ յառաջ եկաւ հասարակածէն անցնելու ատեն, երկու Միլիառատէրները բացայայտ թշնամի են իրարու։ Իրենց բարեկամներն երկուստեք կ'պաշտպանեն զիրենք։ Ամէն յարաբերութիւն դադրած է երկու հատուածներուն միջեւ։ Ո՛րքան ալ հեռուէն նշմարեն զիրար, խոյս կուտան իրարմէ, և եթէ իրարու հանդիպին, սպառնալից շարժումներու և վայրագ ակնարկներու ի՞նչ փոխանակումներ։ Մինչեւ իսկ զրոյց տարածուեցաւ թէ Զիքակոյի նախկին վաճառականն և քանի մը ձախակողմեաններ առեւտրական տուն մը պիտի հիմնէին, թէ Ընկերութենէն արտօնութիւն կ'խնդրէին ընդարձակ գործարան մը հաստատելու, թէ հարիւր հազար խոզ պիտի ներածէին, մորթէին և աղէին, և թէ Խաղաղականի զանազան արքիպեղագոսները պիտի երթային ծախելու։

Ասկէ ետքը, մտադիւր պիտի հաւատաք թէ Թէնքըրտընի պալատանքն և Քովլըի ապարանքն երկու վառարաններ են, և կայծ մը պիտի բաւէ զանոնք բորբոքելու, Սդէնտըրտ կղզին ալ ի միասին։ Արդ, պէտք չէ բնաւ մոռնալ թէ ամենախոր անդունդներու վրայ ծփացող կղզի մը վրայ է խնդիրը։ Իրաւ է, այս բորբոքումը «բոլորովին բարոյական» միայն կրնար ըլլալ, եթէ ներելի է այսպէս բացատրել, բայց հետեւանքը սա՛ պիտի ըլլար որ կղզին երեւելիներն անտարակոյս պիտի որոշէին գաղթել։ Ահա որոշում մը որ պիտի վտանգէր ապագան, և շատ հաւանաբար, նաեւ «Սդէնտըրտ—Այլընտ Բըմըրնի»ի ելմտական կացութիւնը։

Այս ամէնը լի է սպառնալից կնճռոտութիւններով, եթէ ոչ նիւթական չարիքներով կամ աղէտներով։

Արդարեւ, Թերեւս իշխանութիւնք, խառնուրդ ապահովութեան մը մէջ նուազ անհոգ, պատրաստուած էին մօտէն հսկել Սարօլ նաւապետին և իր Մալայեաններուն վրայ, որք այնքան հիւրասիրաբար ընդունուած էին իրենց նաւաբեկութեան հետեւանօք։ Այս մարդիկը կասկածելի խօսքեր չէին ըներ, շատախօս չէին, մեկուսի կ'ապրէին, ամէն յարաբերութիւններէ դուրս կ'մնային, վայելելով միայն բարօրութիւն մը զոր ափսոսալով պիտի փնտռէին իրենց վայրենի Նոր—Հեբրիտեաններուն մէջ։ Արդ, տեղի կա՞ր կասկածելու անոնց վրայ։ Այո կամ ոչ։ Սակայն և այնպէս աւելի արժանի դիտող մը պիտի հաստատէր թէ անոնք անդադար աչքէ կ'անցընէին Տիպար—Կղզին, միշտ կ'ուսումնասիրէին Միլիառ—Սիդին, անոր պողոտաներուն դիրքը, ապարանքներուն տեղը, իբր թէ ջանային անոր մէկ ճշգրիտ յատակագիծը հանել։

Թարգմ. Բ. Մ. ՊՕՂԱՃԵԱՆ (Շար.)

սայի, Անգլիոյ, Աւստրիոյ և Միացեալ Նահանգաց մէջ։ Բնական ձգախէժը տաքէ ու ցուրտէ չի գար։ Երբ երկար ժամանակ 30-40° բարեխառնութեան մէջ մնայ, կ'կակղանայ և իր ճկուն յատկութիւնները, անթափանցութիւնն ու ձգութիւնը կ'կորսնցնէ. իսկ երբ երկար ժամանակ պաղ օդի մէջ մնայ, կ'կարծրանայ ու կ'ճաքճքի։

ԷՐՆԷՍԹ ԺԻՐՕ
(Ամսաթերթ Գիտու. Առօղջ. Սեմեկ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՕՐԸ

Օգոստ. 13ին Ծովակալ Բայյառ եւ հետեւորդ սպաները գացին Ուէստմինսդըր, ուր հացկերոյթ տրուեցաւ իրենց ի պատիւ։ Ծովակալին մուտքը խանդավառ «հուրրա»ներով ողջունուեցաւ և զինուորական պատիւներ ընծայուեցան իրեն։ Ծովակալը ներկայացուեցաւ Լորտերու Ժողովին և Երեսփ. Ժողովոյ նախագահներուն, ապա հիւրերն և Խորհրդարանի անդամք առաջնորդուեցան հացկերոյթի սրահը, Մօրէյեղ նուագումով։ Երկու խոնոր սեղան յարդարուած էր. Լորտերու Ժողովին նախագահը նստած էր մէկ սեղանին մէջտեղը, իր աջ կողմն ունենալով Մ. Բամպօնն ու Մր. Պալֆուրը, ձախ կողմը Քէնդրպըրիի արքեպիսկոպոսն և Գ. ծովակալ Լէյկը։ Միւս սեղանին կ'նախագահէր Երեսփ. Ժողովոյ Նախագահը, իր աջ կողմն ունենալով ծովակալ Բայյառն և ելմտական նախարար Մր. Օսդին Չէմպրլէնը, ձախ կողմը՝ Նորֆօլքի դուքսը, Բարիզի անգլ. դեսպան Սըր Ֆրէնսիս Պէրթին, ևն.։ Բազմաթիւ ագարակատէրներ, Լորտեր ու Երեսփ. Ժողովոյ անդամներ իրենց կոչուածներէն պատիւներ ու ծաղիկներ զրկած էին։ Լորտերու Ժողովին նախագահ Լորտ Հօլզպըրի հետեւեալ բաժակաճառն արտասանեց ֆրանսերէն.—«Տէր ծովակալ, Տեարք, պատիւ ունիմ առաջարկելու որ ձեր բաժակնիը պարպէք Ն. Վեհափառութեան Թագաւորին կենաց, որուն իմաստութիւնը զարգացուց երկու երկիրներու բարեկամական զգացումները։ Թագաւորն այս մասին հաւատարիմ թարգմանն եղաւ իր ժողովրդեան զգացմանց։ Բոլոր իր հպատակներն ալ իրեն չափ ջերմօրէն կ'բաղձան որ երկու ազգերը բարեկամութեան և խաղաղութեան տիրէ աշխարհի վրայ։ Բաժակս կ'պարպեմ ի պատիւ Ն. Վեհափառութեան Թագաւորին։» Բոլոր ներկայք յոտնկայս պարպեցին իրենց բաժակները խանդավառութեամբ և երգեցին «Աստուած պահէ Թագաւորը»։ Ապա հետեւեալ բաժակաճառն արտասանեց Երեսփ. Ժողովոյ Նախագահ Մր. Լօուժըր.—«Այն սրահն ուր այժմ մեք հաւաքուած ենք, պատմութեան կ'վերաբերի։ Եթէ ուժը գար առաջ մեր մէկ Նորման թագաւորէն բարձրացուցած որմերն երեսն տեսուր դէպքերու ականատես եղան, այսօր նոյն բանը չէ այլ եւս։ Այս օրուան տեսարանը շատ բաբերար արդիւնք կրնայ ունենալ երկու երկիրներուն համար։ Իրաւ որ բարեբախտ կ'համարիմ ինքզինքս, այսօր հոս գտնուելուս համար, և յերեւս տարիներ վերջը՝ անոնք որ հիմա մեզ հետ կ'գտնուին, քսան ու յիսուն թէ այսօր այս շրջանակին մէջ գտնուեցան։ Իբր մարդ՝ նախագահ Լուպէ ունի բոլոր այն յատկութիւններն և նկարագիրը զոր Անգլիացիք ամէնէն աւելի կը գնահատեն։ Բայց կ'առաջարկեմ ձեզ որ բաժակնիդ պարպէք Մ. Լուպէի կենաց, թէ՛ իբր անհատական մարդ և թէ իբր Ֆրանսայի ներկայացուցիչ։ Կ'առաջարկեմ բաժակ պարպել ֆրանսական Հանրապետութեան Նախագահին կենաց, Նախագահին այն Հանրապետութեան որ մեր ամենէն մօտ դրացին է, և առաջին տեղը կ'գրաւէ գրականութեան և արուեստից մէջ, և որ ամէնէն մեծ ռահվիրաներէն մէկն է եւրոպական քաղաքակրթութեան։»

Վարչապետ Մր. Պալֆուր հետեւեալ կարեւոր ճառն արտասանեց.—«Գործանօք բարի գալուստ կ'մաղթեմ մեր հիւրերուն, յանուն անգլիական Խորհրդարանին։ Պահ մը մոռնանք մեր կուսակցական բաժանումները։ Ներքին երկպառակութեան բոլոր պատճառները մոռնանք և միանանք մեր սրտագին մաղթանքներն և խանդավառ շնորհաւորութիւնները ներկայացնելու Մանշի անդիի կողմէն եկողներուն։ Այսօր մէն է այն օրերէն, ուր մեծ ազգ մը միաբերան կ'խօսի։ Քիչ առաջ յիշատակուեցաւ թէ այստեղ քով քովի եկած ենք այնպիսի սրահի մը մէջ որ յաղթական Վիլհէլմի որդիին օրէն մնացած է, այսինքն ութ հարիւր տարուան հնութիւն մ'ունի։ Տխուր չէ՞ մտածել թէ որքան տարիներ Մանշի երկու ափանց վրայ ապրող ժողովուրդները մեծ ծախքեր ըրին իրարու վրայ կռուածելով կամ իրարու դէմ կռուելով, մինչ անաղարտ բարեկամութեան և սիրալիր գործակցութեան նուիրուած տարիներն այնքան քիչ են։ Բայց, տեարք, անդարդրում պայքարներով յատկանշուած այս անցեալը յիշելով խորունկ տխրութեամբ չպիտի խօսիմ առնոր վրայ, մանաւանդ այսօր, որովհետեւ, վերջապէս, երկու ազգերն այլեւս մոռցան իրենց հակառակութիւնները, և միայն պահած են իրենց քաջագործութիւնները, որ նշանաւոր ըրած են զիրենք։ Ըլլա՛յ խաղաղութեան, ըլլա՛յ պատերազմի ատեն, երկու երկիրներն երբեք չեն դադրած գործերու ընթացքին մէջ՝ մէկզմէկու վրայ ազդեցութիւն թանձնեցնել, մտածման, քաղաքակրթութեան, գեղարուեստի և իմաստասիրութեան սահմաններուն մէջ փոխադարձ ազդեցութիւն մը, ի շահ երկուց կողմանց։ Ընտանութեանց տարբերութիւնն ալ մեծ ծառայութիւն մատոյց փոխադարձ ազգային դաստիարակութեան։ Պատմութեան մէջ ժամանակաշրջաններ եղած են, ուր երկու մեծ ազգութեանց արտայայտած բարեկամական ցոյցը սպառնալիք կ'նկատուէր ուրիշ ազգութեանց. այն ատենները միջազգային բարեկամութիւն ըսելով երրորդ ազգութեան մը դէմ յարձակում գործել կ'հասկնային։ Բայց այս շրջաններ հեռաւոր անցեալին կ'վերաբերին։ Ներկայ հաւաքումը խաղաղութեան գրաւական մ'է, խաղաղութիւն Արեւելքի մէջ, խաղաղութիւն Արեւմուտքի մէջ, խաղաղութիւն ամենուրեք։ Եւ խաղաղութեան ի՛նչ աւելի մեծ գրաւական կայ քան երկու դրացի մեծ ազգաց յաւիտենական բարեկամութիւնը, այն երկու ազգաց որք անցեալին մէջ յաճախ հակառակորդներ եղած են իրարու բայց որ այսուհետեւ պիտի հասկնան թէ բովանդակ աշխարհի մէջ իրենց շահերն յար և նման են, թէ հակառակութեան ո և է նիւթ չունին, և թէ, ընդհակառակը, կարեւոր դեր մ'ունին կատարելիք, դեր մը զոր լաւագոյն կերպով ի գլուխ հանելու համար խաղաղութեան ներկայ պայմաններուն պէտք ունին։» Ի պատասխանի Վարչապետին բաժակաճառին, Ծովակալ Բայյառ հետեւեալ բաժակաճառն արտասանեց.— «Միլորտք, տեարք, Ֆրանսական նաւաբաժինը ձեր համակիր ծովափունքն հասնելէն ի վեր խանդավառ ցոյցերու առարկայ եղաւ, որոնք անընդհատ շարունակուեցան։ Նոյնին Վեհափառութեանց այն պատիւն որով բարեհաճեցան այցելել մեր մարտանաւերը, մեծ փայլ մը տուաւ անգլիական ու ֆրանսական նաւաբաժիններու եղբայրական միութեան՝ Բուլոնի հիանալի նաւահանգստին մէջ։ Բարձրաստիճան անձնաւորութեանց և Բրիտանական նաւատորմին ու բանակին մեր ընկերակիցներուն կողմէ եղած աւելի սիրալիր ընդունելութիւնը, Բորդսմութի հանդէսները, Կիլտհոլի քաղաքային պալատան մէջ եղած ընդունելութիւնը, Բուլսիի, Բորդսմութի և Լոնտոնի մէջ ժողովրդեան կողմէ ընծայուած համակրական յուզիչ ցոյցերն այնպիսի իրողութիւններ են որոնք անջնջելի յիշատակ մը կը թողուն։ Այսօր մեզ ընդունելով այս պատմական սրահին մէջ, որ այնքան յիշատակներ կ'արթնցնէ, Խորհրդարանը մեծ պատիւ մը ընծայած եղաւ, որուն արժէքը կ'զգանք լիովին։ Անիկա բարեկամական այնպիսի ցոյց մ'է որ նախընթաց չունի, և խոր հետք մը կ'թողու ֆրանսական նաւատորմին մարդոց սրտին մէջ։ Դժբախտաբար ժամանակը շատ շուտ անցաւ, բայց այս կարճ ժամերուն մէջ տեսանք որ ա՛լ աւելի վառ և սիրալիր հանգամանք մը առածան համակրական այն խորին զգացումները, որոնք միշտ փոխադարձաբար լայնօրէն ընծայուած են երկու երկիրներն իրարու։ Փոխադարձ այս համակրութիւնն յոյս կ'ներշնչէ մեզ որ ա՛լ աւելի յաճախադէպ հանդիպումներ ունենանք։ Անգլիայէ մեկնելէ առաջ իմ խորին շնորհակալութիւնս կ'յայտնեմ ձեզ և ջերմօրէն կ'մաղթեմ ձեր մեծ ազգին՝ բարգաւաճում և երջանկութիւն։» Գ. Ծովակալ Լէյկ հետեւեալ բաժակաճառն արտասանեց ի պատիւ անգլ. Խորհրդարանի անդամոց.— «Պարտաւորութիւն մ'ունիմ կատարելիք, այն է խորին շնորհակալութիւն յայտնել այն աննախընթաց պատուոյն համար զոր Խորհրդարանը, Լորտերու և Երեսփ. Ժողովներն ընծայեցին համայն Ֆրանսայի, հրաւիրելով Հիւսիսի նաւաբաժնին սպաները պատմական այս սրահին մէջ պատրաստուած հացկերոյթին։ Ասիկա այնպիսի պատիւ մ'է, որուն յիշատակը միշտ պիտի պահենք մեր սրտերուն մէջ, և այս հանդէսն որ այնքան հիանալի կերպով կ'փակէ յիշատակելի այն շաբթուան մէջ տրուած հանդէսները, վերջնական կնիքը պիտի ըլլայ երկու երկիրներուն սիրալիր համաձայնութեան ու բարեկամութեան որ օր ըստ օրէ աւելի կ'մեծնայ երկու մեծ ազգերուն միջեւ, որոնք արդարութեան, քաղաքակրթութեան ու խաղաղութեան փափաքով առլցուն են։ Պատիւ ունիմ առաջարկելու որ ձեր բաժակները պարպէք Լորտերու և Երեսփ. Ժողովներու անդամներուն կենաց։» Ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչ Մր. Ճօն Մօրլի այսպէս պատասխանեց.—«Եւրոպայի բոլոր պատմական սրահներուն մէջ Ուէստմինսդըր Հոլը միակն է որ այնքան յիշատակներ կ'արթնցնէ, բայց ոչ մէկն այս յիշատակներէն այնքան կարեւորութիւն պիտի ունենայ արեւմուտքի քաղաքակրթութեան համար, որքան այսօր այն տեղ կատարուած հաւաքումը։ Անգլիացիք ու Ֆրանսացիք վերջապէս կ'բարեկամանան։ Այս բարեկամութեան ներքեւ ո և է թշնամական դիտաւորութիւն չկայ ո և է ազգի դէմ։ Մեք հոս հաւաքուած ենք իբր բարի զգացումներով առգորուած Եւրոպացիներ։» Ուէստմինսդըր Հոլի մօտակայ սրահին մէջ Տիկին Հօլզպըրի և Դուքսուհի մարքիզուհին հացկերոյթ տուին ի պատիւ ֆրանսացի սպաներու կիներուն։ Ամէն մէկ հրաւիրեալի առջեւ դրուած էր ծաղկեփունջեր եռագոյն ժապաւէններով զարդարուն, որոնք հետեւեալ վերտառութիւնը կ'կրէին. «Ֆրանսական և Բրիտանական Խորհրդարանի եղբայրական ժողովոյ անդամներուն։» Հացկերոյթէն վերջ հրաւիրեալք պտոյտ մը կատարեցին Խորհրդարանին Թէմզ գետին վրայ նայող դարատափին վրայ, ուր զիրենք լուսանկարեց Երեսփ. Ժողովոյ անդամ Սըր Բ. Ստօն, որ մեծ հոչակ կ'վայելէ իբր սիրողական լուսանկարիչ։ Ապա մէն մի հրաւիրեալի տրուեցաւ Ուէստմինսդըրի ալ և ալ գիրքով լուսանկարները, զորս առած էր Սըր Ստօն։ Ֆրանս. նաւաբաժնին մեկնելէն առաջ Բորդսմութի հրամանատարն ու կինը պարտէզահանդէս մը տուին ի պատիւ Ծովակալ Բայյառի և սպաներուն։ Ի փոխարէն ֆրանսացի սպայք ալ ընդունելութիւն մը կատարեցին Ժօրէկիպէրի զրահաւորին մէջ։ Ծովակալ Բայյառ հիանալի բաժակ մը նուիրեց անգլիական նաւաբաժնին հրամանատարի մարտանաւին՝ Էքսմութի. բաժակը հետեւեալ վերտառութիւնը կ'կրէ.—«Մանշի ծովակալի մարտանաւուն հրամանատարն և սպայք Էքսմութ ծովակալի մարտանաւուն սպաներուն, յիշատակ Բորդսմութի սիրալիր ընդունելութեան. Օգոստ. 1905.» Ծովակալ Բայյառ ապա հետեւեալ զեկոյցը զրկեց անգլիական մամուլին.—«Մանշի զրահաւոր, Բորդսմութ, Օգոստ. 13.—Դեր ծովակալ Բայյառ, հրամանատար Հիւսիսի նաւաբաժնին, խորապէս յուզուած է իր ընդունած համակրական բազմաթիւ ցոյցերէն, բայց անկարելի ըլլալով մի առ մի պատասխանել անոնց, իրեն գրելու բարեհաճութիւնն ունեցող բազմաթիւ անձնաւորութիւններէն կ'խնդրէ ընդունիլ իր խորին երախտագիտութեան հաւաստիքը։» Ֆրանսական նաւաբաժնին Բորդսմութ գտնուած միջոցին 40,000 հեռագիր զրկուեցաւ. 870,000 բառ հեռագրուեցաւ անգլիական թերթերու և 400,000 բառ օտար մամուլին։ Ծովակալ Բայյառ անձնապէս շնորհակալութիւն յայտնեց հեռագրական և թղթատարական Տնօրէն Մր. Սմիթի։ Մ. Ռուվիէ հետեւեալ զեկոյցն հաղորդեց Սդանտարտի թղթակցին.—«Խորապէս յուզուած եմ այն սիրալիր ընդունելութեան համար զոր Անգլիոյ ժողովուրդն ընծայեց մեր նաւաստիներուն։ Թէ՛ իբր սիրալիր հանգամանքին և թէ մեծվայելչութեան համար այս ընդունելութիւն Ֆրանսական ժողովուրդին ամէն խաւերուն մէջ անկեղծ գոհացում մը յառաջ բերաւ, և ես ուրախ եմ որ առիթ կ'ունենամ ձեր միջոցաւ բանալու անգլիական ժողովուրդին թէ ես ինքս ալ մասնակից եմ ժողովրդեան զգացումներուն։ Մեծապէս կը գնահատեմ անգլիական մամուլին կատարած դերը։ Մեր նաւաբաժնին Բորդսմութ ներկայութեան միջոցին իր սիրալիր ընթացքը յօդուածութեամբ պսակեց եղած հանդիսութիւնները։ Անկեղծօրէն շնորհակալ ենք մեզ հանդէպ ձեր ցուցած զգացումներուն համար և երախտապարտ ենք առ այս։»

Երկուշաբթի որ ժամը 5 ½ին խարիսխ վերցուցին ֆրանսական մարտանաւերը. առաջին անգամ մեկնեցան թորփիլանաւերը, իսկ ամէնէն վերջը զրահաւորները։ Ֆրանսական նաւաբաժինն անցաւ անգլիական նաւաբաժնին մէջէն և ժամը 1 ½ին սկսան ուղղուիլ դէպի Ֆրանսա։ Մանշի մեկնումէն առաջ անգլիացի ծովակալներն ողջերթ մաղթեցին Ծով. Բայյառի։ Ֆրանսական ամէն մէկ մարտանաւ արծաթ մէտալ մը տուաւ անգլիական այն մարտանաւերուն, որուն մօտ խարսխած էր։

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ. — Թայմզի Բարիզեան թղթակիցը հետեւեալը կ'հեռագրէ Օգոս. 11 թուով. — Օր չանցնիր որ Գերմանիա իր արարքներով չզգուշացնէ Ֆրանսան՝ միջազգային քաղաքականութեան պահանջները նկատի առնելու և ինքզինքը պաշտպանելու միջոցներ պէտքին առջեւ պատրաստ գտնուելու համար։ Այսօր արմատական կուսակցապետ Մ. Լէօն Պուրժուա, որ միանգամայն նախկին նախարար է և Լահէյի դեսպանախորհրդին մէջ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը եղած է, Երեսփ. ընտրութեանց առթիւ ուղերձ մ'ըրաւ և ըսաւ թէ սա կէտը թէ ֆրանսական հանրապետութիւնը պէտք է ըլլայ աչալուրջ, զօրաւոր և միշտ պատրաստ։ «Ֆրանսայի համար ներկայ ժամանակամիջոցը դժուարին է, այնպէս որ մեր բոլոր ներկայացուցիչները պէտք է ամբողջ ուշադրութիւննին նուիրեն միջազգային կեցութեան։ Ֆրանսայէն ներս ալ, դուրս ալ խաղաղութիւնը մեծագոյն օրհնութիւնն է, բայց չի բաւեր լոկ խաղաղութեան բաղձալ. անհրաժեշտ է անոր արժանանալ և տիրանալ։ Մարդկային իրաւանց գաղափարը տակաւին տարածուած չէ աշխարհքի վրայ. մեծ տէրութեանց միջեւ տնտեսական խորունկ մրցակցութիւններ կան, որք աւելի իրաց ներքին երեւոյթէն յառաջ կուգան, քան թէ մարդկային կամեցողութիւններէն։ Ոչ ոք կրնայ պնդել թէ աշխարհի նոր հաւասարակշռութիւնը պիտի վերահաստատուի առանց բուռն պայքարներու։ Այս պայքարներուն մէջ մտնելէ զգուշանալու համար անհրաժեշտ է միշտ աչալուրջ, զօրաւոր և կազմ ու պատրաստ ըլլալ. ամէն բանէ աւելի ահա այս պէտք է ըլլայ անխախտ մտադրութիւնը բոլոր անոնց որք կ'հաւատան թէ Ֆրանսա ինչպէս անցեալին, նոյնպէս ապագային մէջ բարոյական մեծ դեր մը ունի կատարելիք։ Ֆրանսա մարդկային իրաւանց երկիրն է. և Ֆրանսայի զաւակները իբր ճշմարիտ հայրենասէրներ իրենց պարտականութիւնը կատարելով միայն լրացուցած կ'ըլլան իրենց պարտքը առ Հանրապետութիւնն և մարդկային ընկերութիւնը։»

Այս խորհրդաւոր և զօրաւոր կոչը ֆրանսական հայրենասիրութեան և վսեմ աւանդութեանց Ֆրանսա. ցեղին, մեծապէս նշանակալից է Մ. Պուրժուայի նման դիւանագէտի մը բերնին մէջ, որովհետեւ բովանդակ Եւրոպա գիտէ թէ Մ. Պուրժուա չափաւորական մ'է։

*** Մ. Քլէմանսօ եւ Օռօռի մէջ պատասխանելով ընկերվարական կուսակցապետ Մ. Ժօռէսի, կ'ըսէ թէ Հանրապետութիւնն անխուսափելիօրէն մեծ ձգտում մ'ունեցաւ Անգլիոյ հետ, ինչպէս ասկէ առաջ ալ Ռուսիոյ հետ համաձայնութեան յանգած էր։ Քլէմանսօ ուշադրութեան հրաւիրելով անգլագերման պայքարին յառաջ գալիք վտանգին վրայ, լոկ կ'զգուշացնէ դարարէ որ Ֆրանսա պատահականութեանց հանդէպ պէտք է պատրաստ գտնուի։ «Կա՞յ ո և է ապացոյց մը թէ, կ'հարցնէ, Անգլիա կ'ջանայ զմեզ ալ իր կռիւին խառնել. ես առանկ ապացոյց տեսած չունիմ. Մ. Ժօռէս ալ նոյնպէս. բայց երբ Գերմանիոյ գանք, խնդիրը կը փոխուի։ Նոյն ինքն Մ. Ժօռէս Պերլինի մէջ իր խօսելիք ճառին մէջ պիտի բողոքէր վերջին անգամ Մարոքի գաղթ Տօքթ. Շիմանի առաջարկին դէմ. անցեալ որ Ռոյթեր կ'գրէր որ, եթէ Գերմանիոյ դէմ Անգլիոյ պատերազմ հրատարակած օրը Ֆրանսա չմիանայ Գերմանիոյ, յարձակողական և պաշտպանողական զինակցութեամբ մը, այն ատեն կամայ ակամայ մեր թշնամին պիտի ըլլայ։ Գերմանացիքս դարձեալ Ֆրանսա պիտի երթանք, ի խնդիր այն բաներուն զորս Անգլիա պիտի լուէ մեր ձեռքէն։ Մ. Ժօռէս կարո՞ղ է յանցաւոր նկատել զիս, անոր համար որ չեմ ուզեր աչք գոցել այս կացութեան... դէպքերը շատապնդնելու վախով լաւ կենալը տարօրինակ է, երբ մարդ կանխապէս կ'տեսնէ ամէն ինչ. իմ ըսածս սա է որ ազգային պաշտպանութեան պատասխանատու մարմինը կատարելապէս պատրաստ ըլլայ այն օրուան, երբ մեզ սպառնացող անպատկառ վերջնագիրը մեր ձեռքը հասցնեն։ Մ. Ժօռէս չէ՞ ըսած թէ այդ օրն ինք ալ մեզ հետ պիտի ըլլայ։ Ներկայ վիճակին մէջ մեր երկուքին տարբերութիւնը սա է թէ իմ գրութեամբս գոնէ պաշտօնութիւն կ'ունենանք պատրաստուելու, մինչդեռ Մ. Ժօռէսի ուղղութեամբ, ինքզինքնիս ամէնէն վտանգաւոր անակնկալին, աղէտքին և նոր նուաստման մը ենթարկած կ'ըլլանք։» Մ. Քլէմանսօ խաղաղութեան համար իր տածած անկեղծ բաղձանքն հաստատելէ և յայտարարելէ վերջ թէ անգլեւֆրանսական համաձայնութիւնը պէտք չէ Գերմանիոյ դէմ ուղղուիլ, կ'ըսէ. «Ներկայ պարագաներուն մէջ զինակցութիւն մը կամ միջազգային համաձայնութիւն մը իբր պաշտպանութեան միջոց միայն նշանակութիւն ունի. Մ. Ժօռէսի բացատրութիւնը գործածելով, Գերմանիոյ դէմ ֆ.դ.դ. սլաք չկայ, այլ դրօշմուած սլաք, ճիշտ ինչպէս որ մեր սահմանագլխի թնդանօթները դէպ ի Գերմանիա դարձած են, և փոխադարձաբար։ Բայց ասոր մէջ գրգռման չարժանիք պէտք չէ փնտռել։ Ոչ թէ իմ փափաքած, այլ Եւրոպայի արդի պայմաններով կարելի եղած հաշտութեան հիմնական սկզբունքը սա է որ պէտք է բաւականաչափ ուժ ցոյց տանք ո և է յարձակող յուսահատեցնելու համար։ Այդ ուժը, ուա՛ղ, կ'բաղկանայ թնդանօթներէ, հրացաններէ և զինուորներէ, ու նաև զինակցութիւններէ և համաձայնութիւններէ։ Ամէն կողմ ըսուեցաւ թէ Դանճէրի կայսերական բանախօսութիւնը չէր արտասանուեր, եթէ ռուսաճաբոնական պատերազմը ծագած չըլլար։ Ասկէ աւելի ճիշդ խօսք չկայ։ Պարագայ մը, զոր դժբախտաբար կանխատեսած չէր Մ. Տէլքասէ, տկարացուց զմեզ զինակցէ մը զրկելով. ասոր յաջորդեց խառնաշփոթութիւնը. շատ բնական է ուրեմն որ ջանանք վերստին ձեռք անցնել այն օտար նեցուկը զոր յանկարծակի կորսնցուցինք։»

Մ. ՎԻԴԴԷ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ.—Մօրնինկ Բօսդ իր թղթակցին Մ. Վիդդէի հետ մէկ տեսակցութիւնը կ'հրատարակէ։ Մ. Վիդդէ պատասխանելով այն հարցման թէ Ռուսիա կրնա՞յ համաձայնիլ Անգլիոյ հետ, ցորչափ Ռուսիա մտերիմն ըլլայ Գերմանիոյ և ցորչափ Գերմանիա շահ ունենայ Անգլիոյ և Ռուսիոյ միջեւ գժտութեան ոռոմ ցանկալէն, ըսաւ.—Անգլիա և Ռուսիա իրենց գործերնուն մէջ ազատ են։ Բայց կարելի չէ ըսել որ Անգլիա և Ռուսիա համաձայնին Ռուսիոյ բարեկամ ազգի մը դէմ. եթէ երկու տէրութեանց միջեւ համաձայնութիւնն երրորդ տէրութեան մը դէմ ուղղուած չըլլայ, այն ատեն պատճառ մը չկայ որ Անգլիա բարեկամ չըլլայ մեզ, մինչ Ռուսիա բարեկամ մնայ իսկ Գերմանիոյ։

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

(«ՏԷՅԼԻ ԹԷԼԷԿՐԱՖ»Ի ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑԷՆ)

Շատեր այնպէս կ'կարծէին թէ շաբաթ օրը տագնապալից պիտի ըլլար, որ ատեն պատերազմի թէ հաշտութեան խնդիրը պիտի որոշուէր վերջնագրով մը զոր Ճաբոնցիք կ'պատրաստեն, կ'ըսուէր։ Սիրալիր ողջոյններու փոխանակումէն ետք Մ. Վիդդէ ի դիմաց Ռուսիոյ ներկայացուցչաց գրաւոր պատասխանը. Պարոն Քօմուրա զայն ընդունած պահուն քաղաքավարութեամբ խոնարհեցաւ, շնորհակալ եղաւ ռուս պատուիրակին, և յետոյ իր կարծիքն յայտնեց հաշտութեան պայմաններուն հետ կապ չունեցող խնդրի մը վրայ, այսինքն խօսեցաւ անգաղտնապահ լրագրութեան վրայ։ Պարոն Քօմուրա ցաւ յայտնեց է որ մերթ ընդ մերթ տեղեկութիւններ կը սպրդին հաշտութեան ժողովատեղիէն և Ուէնդուորդ պանդոկէն, և թէպէտ այս լուրերն որք անմիջապէս յետոյ կ'հրատարակուին, մեծ կարեւորութիւն մը չունին, այսու հանդերձ Միքատոյին ներկայացուցիչները կ'պնդեն որ ո և է տեղեկութեան փշրանք չթափուի կանոնոց սեղանէն։ Ճաբոնցի միւս պատուիրակներն ալ տարբեր բառերով, բայց այս հիման վրայ հրաւիրեցին իրենց ռուս պաշտօնակիցները, որպէս զի համախոհութեամբ աշխատին եւ աշխարհի ո և է բան չծանուցանեն մինչեւ որ որոշ արդիւնքի մը յանգին։ Այնուհետեւ պատահեցաւ տարօրինակ բան մը, որ երկար ժամանակ չպիտի մոռցուի Արեւելքի և Արեւմուտքի մէջ։ Ռուս պատուիրակներն ալ յայտարարեցին թէ նշմարած էին լուրերու սպրդած ըլլալն և ցոյց տուին Ճաբոնցիներուն՝ զանազան տպեալ յայտարարութիւններ, կէս իրողութիւն, կէս երեւակայութիւն, և ռուսական դատին վնասելու համար պատրաստուած մանրամասնութիւններ։ Յետոյ խօսք դարձաւ անճիշդ հրատարակութեանց վրայ. Ռուս և Ճաբոնցի պատուիրակներն համաձայնութեամբ գտնուեցան սա կէտին վրայ թէ կարելի չէ առաջքն առնել այդ հրատարակութեանց. Մ. Վիդդէ յարեց. «Այսպէս խորհելնուս համար է որ կ'ուզենք սուտին դէմ կռուիլ ճշմարտութեամբ, կամ գաղտնիքը փարատել հրատարակութեան շնորհիւ. վերջապէս, գաղտնապահութիւնը թէպէտ ունի կարգ մը առաւելութիւններ, բայց ծանր անպատեհութիւններ ալ կը ներկայացնէ։ Մեծ մասամբ հրատարակութեան պակասը պատճառ եղած է որ պատմական պատերազմներու չարժառիթները մէջտեղէն չվերնան. այն գործն որ մեզ յանձնուած է, թէ՛ մարդկայնական և թէ ազգային է. մարդկութեան կոչին պատասխանելու համար այսօր հոս եկած ենք, և արդար է որ աշխարհ՝ իմանայ մեր ըրածը, թէ ինչպէս կ'կատարենք մեր պաշտօնը, և թէ ուրիշներ ի՛նչ թելադրութիւններ կրնան ընել մեզ, քաջալերութիւն կամ ուղղութիւն տալու համար։ Վերջապէս, գաղտնապահութիւնն առժամանակեայ կրնայ ըլլալ միայն։ Ամբողջ ճշմարտութիւնը քիչ ատենէն երեւան պիտի ելլէ, և անօգուտ է մէկ երկու շաբաթ յետաձգել վճիռ արձակելու օրը։ Լուրերն հրատարակութեան տալու ի նպաստ ձայն կ'բարձրացնեմ և այս առաջարկիս բովանդակ պատասխանատուութիւնը կ'ստանձնեմ, ըստ որում լիազօր եմ և Բեդերսպուրկէ մասնաւոր թոյլտուութեան պէտք չունիմ։ Հետեւապէս, կ'առաջարկեմ օրը՝ օրին հրատարակութեան տալ հաշտութեան ժողովներուն արձանագրութիւնները՝ պաշտօնապէս. հաղորդե՛նք այն յառաջդիմութիւնը զոր դէպ ի խաղաղութիւնն կ'կատարենք և մեր մտքաւորութեան կոչում ըսող քաղաքակիրթ ազգաց ցոյց տանք թէ ինչպէ՛ս կ'պատասխանենք իրենց կոչին։» Մ. Վիդդէի այս առաջարկը մեծ զարմանք պատճառեց. ցարդ այնպէս կարծուած էր թէ Ռուսիա գաղտնապահութեան և լռութեան մարմնացումն է, և ասոր հակառակ Ճաբոն մեծ համակրութիւն շահած էր Անկլօ-Սաքսոն ժողովրդոց մէջ, շնորհիւ իր ցոյց տուած անկեղծութեան և համարձակութեան։ Հետեւաբար դժգոհութեամբ է որ Ճաբոնցիք հարկադրուեցան մերժել Մ. Վիդդէի առաջարկը։ Պարոն Քօմուրա գովեստով յիշատակեց Մամլոյ դերը եւ հրատարակութեան առաւելութիւնները, բայց պնդեց թէ ներկայ պարագային մէջ անպատեհութիւններն աւելի բազմաթիւ են, հետեւաբար թախանձագին խնդրեց որ երկու կողմանց պատուիրակները ձեռք ձեռքի տալով կատարեալ գաղտնի պահեն հաշտութեան բանակցութիւնները։ Մ. Վիդդէ թէպէտ կ'յուսար իր յառաջադրած սկզբունքին շնորհիւ օգտուիլ քաղաքակիրթ աշխարհի հանրային կարծիքէն, բայց Պարոն Քօմուրայի պնդումին վրայ տեղի տուաւ։ Այս խնդրին կարգադրութենէն ետք սկսաւ Ռուսաց պատասխանին քննութիւնը։ Ռուսք շատ մեղմ ոճ մը գործածած էին, և համաձայնելու բաղձանք ցոյց կուտային և կ'բացատրէին թէ ինչպէս կարելի է համաձայնութիւն գոյացնել մէկ քանի կէտերու մերժմամբ։ Ճաբոնցի պատուիրակները Ռուսաց վաւերաթուղթն առնալէ վերջ խորհրդակցութեան սենեակ քաշուեցան, և խոստացան շուտով պատասխանել։ Խորհրդակցութեան պահուն յանկարծ մռայլամած երկինքը պարզուեցաւ և յուսոյ ու խաղաղութեան նշանը ժողովատեղիին վրայ կամար մը ձեւացուց։ Երբ իմացուեցաւ որ պատուիրակները փոխանակ գրով, բերանացի կ'բանակցին, հաշտութեան հաւանականութիւնը մեծապէս աւելցաւ։ Ճաբոնցիք ներկայացուցած էին իբր տասներկու պահանջ։ Առաջին և ամենահին խնդիրը՝ Ռուսիոյ և Ճաբոնի միջեւ, Քորէայի խնդիրն է։ Արդարեւ ասիկա միակ խնդիրը կ'ըլլար, եթէ Ռուսիա չգրաւէր Մանչուրիան. Ռուսիա թեեւ յօժար է ընդունիլ թէ Ճաբոն գերակշիռ շահեր ունի ի Քորէա, բայց կ'պահանջէ որ ուրիշ մեծ Տէրութեանց տրուած արտօնութիւններն ինք ալ ունենայ. բայց ասոր թոյլ չի տար որ Ճաբոն ամրութիւն չընէ ռուսական սահմանագլխին մօտ։ Նիստին փակումէն վերջ ռուս պատուիրակները Բորդսմութի եպիսկոպոսական եկեղեցին գացին, մասնաւոր հրաւէրով. արարողութեանց պահուն եկեղեցական երգերէն մին երգուեցաւ «Տէր կեցո զՑարն»ին եղանակով։ Ռուսք շատ գոհ մնացին ասկէ։ Մ. Դոգաքհիրա ալ գնաց ներկայ ըլլալ Քրայսդ Չըրչի արարողութեանց։ (Յայտնի է թէ ճաբոնցի ծովակալներն և զօրավարները մեծ մասամբ քրիստոնեայ են, ինչպէս Թոկօ, Նոկի, Նօծը, Քամիմուրա, ևն. ևն.։)

ԼՈՒՐԵՐ ՌԱԶՄԱԴԱՇՏԷՆ. — Օեամայէ յառաջ — «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Մօժիի մասնաւոր թղթակիցը հետեւեալը կ'հեռագրէ Օգոս. 10 թուով. —Ռազմադաշտէն վերադարձող սպայ մը կ'յայտարարէ թէ թէպէտ անձրեւներ եղանակը նախորդ տարուան չափ երկարատեւ չեղաւ, բայց միանուագ տեղացող հեղեղանման անձրեւներն երկիրն ողողեցին և ընդարձակ լիճի մը վերածեցին զայն։ Հիմա որ անձրեւները վերջացած են, Զօր. Լինեւիչ տակաւին չի գիտեր թէ Ճաբոնցիք ի՛նչ յարձակման ծրագիր պատրաստած են. ռուս սպարապետը շարունակ դիրք կ'փոխէ Մարաջախտ Օեամայի խաբելու մտքով։ Ռուս գերիները կ'ըսեն թէ Լինեւիչ յաճախակի հեռագրելով Բեդերսպուրկ, նոր զօրք կ'ուզէ, որովհետեւ ներկայ զօրքերով հաւանօրէն չի կրնար Վլատիվոսդոքի հետ իր յարաբերութիւններն անվնաս պահել։ Ռուս զօրավարն աջ թեւէն մեծ քանակութեամբ զօրք ձախ թեւին տարաւ, և հիմա նոր օժանդակ պէտք ունի պարապները լեցնելու համար։ Նոր հասած ռուս զօրքերն յօժար չեն կռուելու, և շարունակ կ'յայտարարեն թէ առաջին առթիւ անձնատուր պիտի ըլլան։ Տարօրինակ է որ մէկէ աւելի պարագաներու մէջ Ճաբոնցիք մերժեցին ընդունիլ ռուս յառաջապահներուն անձնատուութիւնը, և ռուս զօրքերը կրկին իրենց տեղերը զրկեցին։ Ճաբոնցիք մասնաւոր պատճառներ ունին այսպէս ընելու։

ՔԱՄՉԱԴՔԱՅԻ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ. —Երեկ հեռագիրը ծանոյց թէ Ճաբոնցիք գրեթէ ամբողջովին գրաւեր են Քամչադքա թերակղզին. այս առթիւ Տէյլի Թէլէկրաֆի Թոքիոյի թղթակիցը կ'հեռագրէ հետեւեալը. — Քամչադքա, որ նուաճուեցաւ Ծով. Քաղաօքայի նաւաբաժնին մէկ մասին ձեռամբ, այն տեղն է որ ռուս կայսերական ընտանիքին ստացուածները կ'գտնուին։ Ռուս աւագանիին և բոլոր ազնուականաց ձմեռնային հանդերձանքը Քամչադքա կուտայ, կ'արտածէ նաև մեծ քանակութեամբ թանկագին մորթեր։ Սպիտակ իշաօրի մէկ մորթը կ'արժէ 2,000 ռէն, իբր 230 օսմ. ոսկի։ Այս կենդանիները խնամով կ'պահպանուին ռուս կայսեր կողմէ նշանակուած մասնաւոր զինեալ պահապաններու ձեռամբ, այնպէս որ նոյն իսկ Քամչադքայի բնիկները չեն կրնար մտնել պահպանուած սահմաններուն մէջ, որք միակ աղբիւրներն են այս թանկագին մորթերուն։ Ռուսաճաբոնական պատերազմէն առաջ Ռուսիա մտադիր էր Քամչադքայի մէջ երկաթուղի մը շինել, բայց չյաջողեցաւ, վերջերս ալ Ռուսիա ծրագրած էր զինուորական և ռազմ. պատրաստութեանց յառակակէտ մը, բայց Ամերիկա պատճառով մը բողոքեց։ Ձմեռ ատեն, երբ ծովը կ'սառչի, սահմանին քաղաքակութեամբ և բոլոր հաղորդակցութիւնք կ'դադրին, զօրքերը չեն կարող դիմադրել այն կատաղի տնտեսութիւններուն, որք կուգան յարձակիլ սպիտակ իշխարներուն վրայ. այս պատճառաւ Ռուսիա ամէն պարագայի մէջ երկաթուղի մը շինել կ'ուզէր։ Որովհետեւ Քամչադքա շատ կարեւոր է, անոր գրաւումը Ռուսիոյ աւելի սուղի պիտի նստի քան Սախալինի գրաւումը։ Հիմա որ Ճաբոնցիք տիրացան Քամչադքայի, այլեւս կարող են Ամերիկայի միանալով բողոքել, եթէ երբեք Ռուսիա յառաջիկային ո և է զինուորական կամ ռազմական պատրաստութիւններ տեսնէ։ Այս պահուս ճաբոնական նաւաբաժինը արձակ համարձակ կ'շրջի Օխոցքի Ծովին մէջ և Քամչադքայի եզերքն ի վեր։ Այնպէս կ'կարծուի թէ անմիջապէս որ նորածագ արեւու դրօշը փայլի Սիպերիոյ ո և է մէկ անկիւնին վրայ, Մ. Վիդդէ իր դիրքը պիտի փոխէ հաշտութեան բանակցութեանց մէջ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԴԵՂԻՆ ՏԵՆԴԸ. —Թայմզ իր Օգոստ. 12ի խմբագրականին մէջ կ'ըսէ.—Հազիւ երեք շաբաթներ անցան այն օրէն ի վեր, երբ առաջին անգամ ծանուցուեցաւ թէ Նիւ Օրլէանսի մէջ դեղին տենդ ծագած է, և արդէն 700—800 վարակեալներ և 127 մեռեալներ կան. Նիւ Օրլէանսի արքեպիսկոպոս Տօքթ. Զարէլ ալ զոհ գնաց։ Կ'լսենք նաև թէ հակառակ իշխանութեանց ձեռք առած խիստ միջոցներուն, ցարդ շատ քիչ բարւոքում յառաջ եկած է, և այնպէս կ'երեւայ թէ ձեռք առնուած միջոցներէն մէկ քանին ո և է արդիւնք յառաջ չպիտի բերեն։ Ժամանակակից գիտութեան ընծայող դիւրութիւնները՝ դեղին տենդին դէմ կռուելու համար՝ տակաւին հասած չեն Միսիսիբի նահանգը։ Բարեբախտաբար Լիվըրբուլի Դրօբիքըլ բժշկական վարժարանը ինքնայօժար երկու մասնագէտներ պիտի զրկէ վարակուած վայրերը, օժանդակելու համար տեղական իշխանութեանց։ Բայց կը վախնանք որ ասոնք երկրորդական օգտակարութիւն մը պիտի ունենան, որովհետեւ շատ ուշ մնացին ախտին տարածման բուն պատճառները բնաջնջել ընելու։ Յայտնի է որ Սդեկոմիա կոչուած տեսակ մը մժեղ դեղին տենդի միքրոպը կ'տարածէ, և որովհետեւ աւելի դիւրին է մժեղը բնաջնջել ընել իր թրթուրի վիճակին մէջ, այսօր անկարելի է մեծ ակնկալութիւն մը ունենալ, քանի որ վարակիչ մժեղները թեւ առած կ'թռչին հոս հոն։

Դեղին տենդի պատմութիւնը շատ հետաքրքրական է. ցայսօր դեղին տենդը արեւադարձային մէկ քանի երկիրներու մէջ սահմանափակուած է, և ոչ նուազ քան 70 աստիճան (Ֆարէնհայդ) ջերմութեան կ'կարօտի ծաւալելու համար։ Երբ առաջին անգամ Բրօֆ. Ռօս ցոյց տուաւ թէ տեսակ մը միջատ էր որ օր ընդ օրէ տենդի վարակման միակ պատճառ կ'ըլլար, երկու հիւանդութեանց միջեւ գտնուած նմանութիւնները սա եզրակացութեան յանգիլ տուին թէ տարածման միջոցներն ալ նոյն են. մէկ քանի Ամերիկացի զինուորական վիրաբոյժներ գովելի փութաջանութեամբ մը այս կէտն ապացուցանելու աշխատեցան. այս կերպով հաստատուեցաւ թէ տենդը հիւանդէն առողջին չէր փոխանցուեր վարակման սովորական եղանակներով. Ամերիկացի վիրաբոյժներուն օժանդակեցին գիտութեան կամաւորներ, որք դեղին տենդէ վարակուած հիւանդներու սենեակին մէջ փակուեցան, անոնց անկողիններն մէջ պառկեցան, դեղին տենդէ մեռնողներուն սաւանին մէջ փաթթուեցան, և նորէն ո և է վտանգի չենթարկուեցան։ Յետոյ ուրիշ կամաւորներ թող տուին որ դեղին տենդի սենեակներուն մէջ գտնուած բազմատեսակ մժեղներ խայթեն զիրենք. և վերջապէս հաստատուեցաւ որ յանցաւորն է Սդեկոմիա կոչուած մժեղը։ Այս գիւտին յաջող արդիւնքներէն մին սա եղաւ որ դեղին տենդը վտարուեցաւ Հավանա քաղաքէն, ուր նախապէս ամէն տարի երեւան կ'ելլէր աւելի կամ նուազ խստութեամբ։ Այնուհետեւ բուռն պայքար մը բացուեցաւ ճահիճներուն և բոլոր այն վայրերուն դէմ ուր որ Սդեկոմիի թրթուրը կ'սնանի. յաջորդ տարին, առաջին անգամն ըլլալով ոչ մէկ մահ պատահեցաւ դեղին տենդէ։ Միաց. Նահանգաց կառավարութիւնը կատարելապէս համոզուած է այժմ թէ դեղին տենդի տարածման միակ պատճառն է մժեղը, որ նախապէս հիւանդէ մը կ'ընդունի թոյնը։ Ցաւալի է որ Նիւ Օրլէանս ալ հետեւի Հավանայի օրինակին, և այս համաճարակը վերջինը կ'ըլլայ։ Միւս կողմէ, եթէ ժողովրդեան վրայ պարագ դրուի որ գիշերամուտէն վերջ մժեղի ցանցեր և պաշտպանութեան ուրիշ միջոցներ գործածուին, յուսալի է որ դեղին տենդի համաճարակը շուտով փարատի։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՍՏԵՐՈՒԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆՔ

Միրիլիվայութեան աստիճան տրուեցաւ Կայս. Թիկնապահ Գնդ. Թահիր փաշայի։

Սալիսէի աստիճան տրուեցաւ Աստէլճէվազի գայմագամ Մահմուտ Նէտիմ էֆ.ի։

—Ա. կարգի Մէճիտիյէ պատուանշան տրուեցաւ Արքունի Թնդանօթարանի փորձարկութեան և քննութեան ժողովի պաշտօնատան նախագահ Միրլիվա Խուրշիտ փաշայի։ Բ. կարգի Մէճիտիէ՝ Կէվկէլիի հրամանատար Միրլիվա Էտհէմ փաշայի։ Գ. կարգի Մէճիտիէ՝ Անատօլուի Օսմ. երկաթուղւոյ ընկերութեան Հայտար փաշայի կայարանին ճարտարագէտի օգնական Նիքօլի Քասթմանլի էֆ.ի։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԿ
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՊԻՏԱԼՈՎ 1,000,000 ՌՈՒԲԼԻ
ԿԱՆՈՆԱԴՐՎԱԾ ԿԱՊԻՏԱԼՈՎ 1,000,000 ՌՈՒԲԼԻ
ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՐ ԼՈՒՐԵՐ
Ի ՀԱՄԱՁԱՅՆԱՑՈՒՄՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻՆ
ՊՈՏՈՒՄԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻՆ ԿՈՂՄԷ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ ԿԱՏԱՐՈՂ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

PHŒNIX ASSURANCE COMPANY LIMITED

ՌՈՒԱՋՆԱԿԱՐԳ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴԴԷՄ ՀՐԴԵՀԻ

Ֆ Ի Ն Ի Ք Ս

ՀԻՄՆԵԱԼ Ի ԼՈՆՏՈՆ ՑԱՄԻՆ 1782

ՖԻՆԻՔՍ, հինաւուրց ընկերութիւն մը, որ Անգլիոյ ամենամեծ ընկերութիւններէն է, ապահովագրութեան տեղւոյն մէջ իր ստացած վստահութիւնը ... 4,500,000 անգլ. ոսկի ...

ՖԻՆԻՔՍ Ընկերութեան հիմնադրութենէն ի վեր վճարած հրդեհի վնասուց գումարն է 36,000,000 անգլ. ոսկի ...

50—20

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍՈՅԹ ԱՌԴԻԼ. ՈՍԿԻ 1,500,000

ՖԻՆԻՔՍ Ընկերութիւնն կ'ապահովագրէ ընդդէմ հրդեհի եւ կայծակի, շէնք, կահկարասիք եւ ապրանք՝ յոյժ նպաստաւոր պայմանօք եւ մրցմանց ... ընդունելով։

Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ընդհ. Գործակալ Կ. Պոլսոյ և գաւառաց.

Ղալաթիա, Պանք Օթոմանի փողոցի ... Վէթսիլու խան, գետնայարկ թիւ 1։

ՓՈԽ ԳՈՐԾԱԿԱԼՔ Ի ՊՈԼԻՍ

ԹԻՒՐԷՆ ԱՐԻԿԵԱՆ Էմին պէյ խան թիւ 1 և 2 | ԽԻՎԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ Յոլաքչեան խան

Զննիչ Րիսքներու (Inspecteur des Risques) Ա. ԷՆՔԻՒՐԻՆՑԵԱՆ

ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱ

ԾԱՆ. — 4% քոնսոլիտէ Օսմ. պարտամուրհակներու կ'ծանուցուի թէ՝ այդ պարտամուրհակներուն պայմանաժամը 1899 Սեպտ. 1/13ին աւարտող թիւ 19 կտրօնները, եթէ մինչև յառաջիկայ 1/14 Սեպտ. չներկայացուին վճարուելու համար, չեղեալ պիտի նկատուին։

Կ. Պոլիս, 1/14 Օգոս. 1905 5—1

ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ազգ. Կեդրոնական Վարժարանի Խնամակալութիւնը կ'ծանուցանէ թէ վարժարանին նոր տարեշրջանը կ'սկսի յառաջիկայ Սեպտեմբեր 5, Երկուշաբթի օր։ Ա. կարգը մտնել փափաքող աշակերտները կը հրաւիրուին ներկայանալ Ղալաթիոյ Խորհրդարանն ամէն օր, մինչև ժամը 3½, ըստ Թրքաց, արձանագրուելու և սահմանելու համար մտից քննութեանց ծրագիրը։ Պատ. Ուսումնական Խորհրդոյ կողմէ վկայուած շրջանաւարտներն առանց քննութեան կ'ընդունուին։

Մտից քննութիւնները պիտի կատարուին յառաջիկայ Օգոստոս 30՝ Դշ. և 31՝ Դշ. օրերը, ժամը 1½ին (Ը. Թ.)։

Իսկ Կեդրոնական Նախակրթարանի բացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Օգոս. 20, Երկուշաբթի օր։ Հետևաբար կ'հրաւիրուին թէ՛ հին և թէ՛ նոր գալիք աշակերտները մինչև նոյն օր ամէն առաւօտ ներկայանալ Ղալաթիոյ Խորհրդարանը՝ արձանագրուելու համար։ Նոր գալիք աշակերտք պարտաւոր են ի ձեռին ունենալ պատուաստի, ծննդեան և ելած վարժարանին վկայականները։

Ի դիմաց Խնամակալութեան
Ատենադպիր Ատենապետ
Յ. Մասրաֆեան Յ. Խասեան

30 Յուլիս 905. Ղալաթիա 6—3

ՓԱԼԱԳԱՇԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

Գատըգիւղ, Մեհէնտար Տօգաք

Բանիմաց ծնողաց գնահատման և քաջալերութեան մէջ չորս արդիւնաւոր տարիներ յաջողութեամբ բոլորելով, վարժարանս մտած է իր 5ՐԴ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ մէջ, բարւ Բոսֆորի ... , յարակից ունենալով նաև Սերետ Նախակրթարան և Մանկապարտէզ։

Վարժարանս տարիէ մը ի վեր փոխադրուած է նորոգոյն լայնարձակ շէնքի մը մէջ, որ իր ներքին բաժանումներովը եւ օդաւէտ դիրքովն ու դպրոցական ամէն յարմարութիւն կ'միացնէ իր մէջ, գիշերօթիկ և ցերեկեայ աշակերտաց համար հանգստաւէտութեան և առողջապահիկ ամէն պայման լրացնելով։ Կ'աւանդուի ուսումնական լեզուներ կրթութեան մը հետ՝ լեզուաց (Թուրք. Հայ. Ֆրանս. անգլ.) եւ գիտական անհրաժեշտ ծանօթութեանց հիմնական ուսումը։ Ֆրանսացի և անգլիացի կարող վարժուհիներ իրենց յատուկ խնամքին և հոգածութեան առարկայ ըրած են ֆրանս. և անգլ. լեզուաց խօսակցական վարժութիւնը (բասռա)։ Աշխերներ մասնաւոր խնամքով կ'ուսանին նաև Առտնին Տնտեսութիւն, Կար ու Ձեւ, Ասեղնագործութեան զանազան տեսակները (ձեռքով և մեքենայով), նաև ձայնական և գործիական երաժշտութիւն, մասնաւորապէս դաշնակ։ Գիշերօթիկներու համար կատարեալ սնունդ և ընտանեկան անթերի խնամք։ Վարժարանս, իր տարեկան որոշեալ թոշակէն զատ, չունի կարգ մը օտար վարժարանաց յատուկ այն բացառիկ ծախքերն՝ որոնք տարւոյն վեր պատկառելի գումարի մը կ'յանգին։

Աշակերտաց վերամուտն և դասերու սկզբնաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ Օգոստ. 29 Բշ. օր։ Բանակցութեան համար գրով կամ անձամբ դիմել ի վարժարան։

Հէյտարփաշա—Տօգաք

12—5 Յ. Գ. ՓԱԼԱԳԱՇԵԱՆ

Սանասարեան Վարժարան

ԻԵ. ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ 1905—1906

Վարժարանիս ԻԵ. տարեշրջանը կ'սկսի յառաջիկայ Սեպտեմբեր 1ին։ Նորեկ աշակերտներու մուտքի քննութիւնները տեղի կ'ունենան Օգոստոս 30ին և 31ին, իսկ դասերը կանոնաւորապէս կ'սկսին Սեպտեմբեր 1ին։

Վարժարանս, թոշակաւոր գիշերօթիկ աշակերտներու ընդունելութեան համար, ունի երկու տեսակ պայման։ — Պէտք է վճարել

Միանուագ մուտք 3 | Ամբողջ ծախքը վարժարանիս վրայ։
Ա. Տարեթոշակ 20 |
Արձակուրդի տուրք 1 |

Առանց մուտքի 12 օսմ. լիրա տարեթոշակ և 1 լիրա արձակուրդի տուրք, պայմանաւ սակայն որ աշակերտներու ծնողք հոգան իրենց և կաւՔ. զաւակաց զգեստ, կօշիկ, կարկտանք, դասագիրքերու և դըպրոցական այլ պիտոյից, մահճակալի և անկողնոյ, ինչպէս նաև դեղօրէից ծախքը, իսկ վարժարանս տայ սնունդ և ուսում, եւ հոգայ լուացքի, բժիշկի և բաղնիքի ծախքերը։

Ցերեկեայ թոշակաւորները պարտին վճարել 6ական Օսմ. Լիրա։

Մանրամասն տեղեկութեանց համար, ծնողք կամ պաշտպանք կրնան դիմել ի Կ. Պոլիս, Ազգ. Պատրիարքարան կամ ի Կարին՝ Վարժարանիս Տեսչութեան։

10—4 ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ
ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Կարին, 2 Յուլիս 1905

ԹԱԼԱՆՖԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ Ի ՊՐՈՒՍԱ

Սոյն միջնակարգ երկսեռ, ցերեկեայ և գիշերօթիկ վարժարանն առաջիկայ Օգոստոս 22ին վերաբացուելով պիտի թեւակոխէ իր գոյութեան 16րդ տարեշրջանը։ Կ'ընդունի երկուքին սեռէ ալ գիշերօթիկ ուսանողներ։ Տարեթոշակն է 20 օսմ. ոսկի, երկու հարազատաց համար 18ական ոսկի, իսկ պաշտպանեալ որբոց համար 15 ոսկի, վճարմանց մէջտ կանխիկ վճարելի։

Դիմել առ Տնօրէնութիւն Թալանֆարեան վարժարանին ի Պրուսա։ 10—6

ՌՕՊԷՐԴ ԳՈԼԷՃ

Վարժարանիս յառաջիկայ տարեշրջանը կ'սկսի Սեպտ. 1/13ին։ Կարգադրութիւններ եղած են վաճառականական ուսումը բաղձացուած կատարելութեամբ աւանդելու համար։ Վարժարանիս մասնաւոր բժիշկը՝ ուսանողներու առողջութեան, մարմնամարզներուն և խաղերուն, ինչպէս նաև վարժարանիս ընդհանուր առողջապահական վիճակին վրայ կ'հսկէ։ Մարմնամարզի նոր և գեղեցիկ մասնաւոր շէնք մը կառուցուած է նորոգապէս, իր մէջ ունենալով մարմնամարզի ամէն տեսակ գործիքներ, վերջին դրութեանց համաձայն։ Երկու տարիէ ի վեր բացուած է նաև փոքր տղոց յատուկ նոր շէնք մը, ուր կ'ընդունուին մինչև 10 տարեկան աշակերտներ։ 25—5

ՏՈՔԴ. Ն. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Արանց և կանանց ծննդա—միզական գործարանաց ծանօթ մասնագէտն հաստատուած է Բերա, Թիւնէլին գլուխը, Լէօփէլերի ապարանին դիմաց թիւ 8 առանձնաբնակ մասին և հիւանդ կ'ընդունի առաւօտեան ժամը 9էն (Ը. Ե.) մինչև 12, իսկ կէս օրէն վերջ ժամը 2էն մինչև 6. վասերացեալ ... 10—9

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ Ի ՊԱՐՏԻԶԱԳ

Վարժարանիս ԻԸ. տարեշրջանը կ'սկսի Սեպտեմբեր 6ին (Ն. Տ.)։ Հաստատութեանս Տնօրէն Վեր. Ռ. Զէյմպըրս և իր Տիկինն արդէն վերադարձած են իրենց երկամեայ բացակայութենէն և յառաջիկայ տարի ուսուցչական խումբին վրայ կ'աւելնան Բանասէր մէկ նշանաւոր համալսարանէն երկու ավարտած շրջանաւարտներ որոց մէկը գլխաւորապէս պիտի աւանդէ առեւտրական դասընթացքը։ Աշակերտները ընտանեկան խնամք կ'վայելեն գիշերօթիկ ուսուցիչներուն, հաստատութեան մասնաւոր բժիշկին հսկողութեան և Տիկին Զէյմպըրսի մայրական հոգածութեան տակ։ Գիշերօթիկ աշակերտներու տարեթոշակն է 16 օսմ. ոսկի, 8 ոսկին Սեպտեմբերին սկիզբը և մնացած 8 ոսկին Յունուարի վերջերը վճարելի։ Վարժարանս յատուկ ուսուցիչ մը ունի գործիական երաժշտութեան համար, և այս դասին տարեկան մասնաւոր վճարումն է 1½ օսմ. ոսկի։ Աւելի տեղեկութիւններու համար դիմել Մր. Բիթի, Պայպլ Հաուս, Կ. Պոլիս, կամ Տնօրէնութեան՝ Պարտիզակ։ 12—6

ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՍՊՈՒԱԶԱՐ

Այս վարժարանը, զոր կ'վարեն իրեն անդամները բաղկացած Խնամակալութիւն մը, և բնիկ ու Ամերիկացի 11 ուսուցիչներէ կազմուած ձեռնհաս ուսուցչական խումբ մը, հիմնական դաստիարակութիւն մը կուտայ բոլոր իրեն դիմող հայ աղջիկներուն։ Կ'աւանդուին բնական, իմաստասիրական, չափական և ... գիտութիւններ, Մասնաւոր այժ կ'տրուի հայերէն և անգլ. լեզուներուն։ Կ'ուսուցուին նաև թուրքերէն և ֆրանսերէն լեզուները։ Վարժարանին երկու ընդարձակ և օդաւէտ շէնքերը, ինչպէս նաև Խնամակալութեան երկու բժիշկ անդամները մեծապէս կ'աջակցին աշակերտուհիներուն առողջութեան։ Անատոլուի Երկաթուղին, որուն մէկ մասնաճիւղը մինչև քաղաքս կ'երկարի, ճամբորդութիւնը խիստ դիւրին և հաճելի կ'ընծայէ։ Գիշերօթիկներու տարեթոշակն է 12 օսմ. ոսկի, զոր երկու մասնավճարով պէտք է հատուցանել։ Դաշնակի դասի համար 5 կամ 3 ոսկի կ'պահանջուի, դասաւանդութեան թիւին համեմատ։ Երգեհոնի դասի համար 3½ ոսկի կ'պահանջուի։ Վարժարանին ԻԴ. տարեշրջանը կ'սկսի Սեպտ. 13 (Ն. Տ.), Դշ. իրիկունը։ Վարժարանին նոր յայտագիրն աղջիկներուն ձրի կ'ղրկուի։

Աւելի տեղեկութեանց համար դիմել Մր. Բիթի, Պայպլ Հաուս, Կ. Պոլիս, կամ գրել Տոքթ. Ս. Էֆ. Գավալճեանի, Ատենապետ Խնամակալութեան, Ատաբազար։ 12—7

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈԼԷՃ ԱՂՋԿԱՆՑ, ՍԿԻՒՏԱՐ

Վարժարանիս յառաջիկայ տարեշրջանը կ'սկսի Սեպտ. 15ին։ Գիշերօթիկ աշակերտուհիները կ'ապաւին 14ի երեկոյին։ Հաստատութիւնս մեծ բարւոքում կրած է կեդրոնական ջեռուցիչ և կազի ներմուծումէն և նոր բաղնիքին շինութենէն ի վեր, որ մայրաքաղաքիս մէջ գտնուածներուն ամէնէն ընտիրն է։

Ըստ արժանւոյն ի նկատ կ'առնուի Հայ դպրոցներու մէջ կատարուած գործը, որպէս կ'ներկայացուի այն՝ բերուած վկայականներով։ Գրաբար և աշխարհաբար Հայերէն կ'ուսուցուի խնամով և կատարելապէս։

Գոլէճն ունի երաժշտութեան զօրաւոր ճիւղ մը, ուր կ'աւանդուին դաշնակի, երգեցողութեան և ջութակի դասեր, ինչպէս նաև նուագի և երաժշտութեան պատմութիւնը ...

Դիտաւորեալ աշակերտները լաւ կ'ընեն որ եթէ կ'ուզեն կանուխէն բարեհաճին։ Ձեզ, կամ Կ. Պոլսոյ մէջ մէկը ցոյց տալ։ ... դիմել պաշտօնատուն։

Տեղեկութեանց պաշտօնատունն են իրենց ներկայացուած բաժանորդներուն համար։

Ծրագրաց դարձեալ չեն տրուիր, Ձեր ... պահանջելով կ'յանձնուի։

Հին Բրուսը ուտելիքներէն զերծ չեն ...

Զատաւած ձեռագիրներն ետ չեն դարձուիր։

ՊԱՅՄԱՆՔ "ԲՅՈՒԶԱՆԴԻՈՆ"ի

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ	8	Մէճ.
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ »	3	»
ԵՌԱՄՍԵԱՅ »	1½	»
ՏԱՐԵԿԱՆ » ՀԱՍՏ ԹՈՒՂԹԻ ՎՐԱՅ	7	»
ՋՆՋԵԼ ԳՆՈՂՆԵՐՈՒՆ	20	Փր.
ԱՄՍԱԿԱՆ ԲԱԺՆԵԳԻՆ ԲՕՍԴ—ԼՕՔԱԼՈՎ	12	Ղշ.
ՏԱՐԵԿԱՆ » » »	7	Մէճ.
ԿԱՅՍՐԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ	26	Ֆր.
» ՎԵՑԱՄՍ. 13. ԵՌԱՄՍ.	8	»
» ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍՏ ԹՈՒՂԹՈՎ	40	»

Ի ...

Օսմ. լիրան 108 ղրշ.— Անգլ. լիրան 119 ղրշ.—20 ֆր.ոսկին 94½ ղրշ.

... Բերէթին 55 ղրշ.ին փոխ ...

Նոյն պայմանք Կ. Պոլսոյ և Գաւառաց համար

ԱՆՏԵՍԻՐ։ ՄԻՇՏ ԿԱՆԽԻԿ

Նամակի փուլ կ'ընդունինք 20 հատ 1 ղրշ. ի բացառեալ ... 20 ղրշ. ... և մի միայն ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿՈՎ։

Հասցէի փոփոխման համար անհրաժեշտ է ղրկել երկու ղրշ., նամակի փուլով։

Բոլոր ծախքը մեր վրայ է, Բոսդ—

ՀԱՅՏԸՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԹԵՐԱ ՄԵԾ—ՓՈՂՈՑ Ն° 479

Հասած են ամառուան տաքերուն յատուկ բարակ պաստ մուսլին, պաթիզ, տօքաբիլէ, շրջազգեստներու և պլուզներու։

Մուսլին, եարտան 2½ — 12 Ղրուշ
Բիզէ, եարտան 6 — 12 »
Հովանոց 18 — 216 »

Ասկից զատ հասած են նաև ծովու բաղնիքի յատուկ սրբիչ, պուրնուզ, ...կան նաև մէջատակալ թիւլեր, քթան ծածկոցներ, և ամէն տեսակ ապրանքներ գիմացկուն և աժան։

Մասնաճիւղ Ղալաթիա, Վօյվօտա, թիւ 87, ուր կ'ծախուին պատրաստ և չափի վրայ շապիկներ, զէֆիրէ ու քթանէ այլ և այլ տեսակ ապրանքներ։ 16—4

ԽԱՋԻՆԷԻ ԽԱՍՍԱՐ ՇԱՀԱՆԷ

Լամբերթօ Նէվիննէին Նիւուզասէթէլ վէ գայտերի մաստէն քէօմիւրի, բօթին գոնտուրա վէ ճիզմէ, ֆէս վէ բիւակէլէ, մուշամմա եաղմուրլըգ, էշեարի նալըպաւրիէ, պէհաղ տարր, սիւբիւրկէ, թէնէքէ էաէվաթը, քիւֆէ վէ չուալիէ, Իզմիտ վէ սաիր սօղան, մագարնա վէ չէրիէ, էնվաի աթարիէ, կիւլլած վէ իրմիք.

Խաջինէի Խասսար Շահանէ իչիւն պիր սէնէ քէօմիւրէ իչինտէ լիւզումը օլան պալատէ մուհարրէր լէվազիմաթըն մահը հալ բուլմըշին ալթընճը ճումա էրթէսի կիւնի մինագասաօրնա ... չէրտիթըն միւթէֆէրրիատը ... մինագասայա տախիլ օլմագ իսթէյէնլէրին ալէյ ուսուլ թէէմինաթ աքչէսինի վէ եա միւթէպէր քէֆալէթնամէի միւսթասհըպէն Խաջինէի ճէլիլէի միւշարիլէյհայա կէլմէլէրի։

Ֆի 2 Աղօթօս 321 2—3

*. Խաջինէի Խասսար Շահանէ հըպուսպաթ անպարը իչիւն պիր սէնէէի քէօմիւրէ իչինտէ լիւզումը օլան եուլաֆ վէ քէնէվիր թէքֆուրտաղը, Պանտըրմա վէ ճիվարը մահսուլընտան օլմագ վէ թէսլիմ իտիլէճէք մըգտարըն էսմանը մագպուզ վիրուսինտէ ... մինագասայա ... չէրաիթը միւթէֆէրրիասը ... օլմագ իսթէյէնլէրին ալէյ ուսուլ թէէմինաթ աքչէսինի վէ եա միւթէպէր քէֆալէթնամէլէրիլէ միւսթասհըպէն Խաջինէի ճէլիլէի միւշարիլէյհայա կէլմէլէրի.

Ֆի 2 Աղօթօս 321 3—2

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ԿԱԹԸ

Մայրական կաթն ալ գտնուելու վերջապէս։ Ֆրանսական Ռուաս փ'էրէն (Ս և Օ) Ընկերութիւնը, Ֆոքբէն և Նորմանտիոյ ամենապատուական կաթէն տղոց համար ընտիր սընունդ մը պատրաստած է

ՖԱՐԻՆ ԼԱՔԹԷ ՖՐԱՆՍԷ անուամբ, որ մօր կաթին տեղը կ'բռնէ բացարձակապէս։ ՖԱՐԻՆ ԼԱՔԹԷ ՖՐԱՆՍԷՆ խիստ անուշահամ է, մեծ ախորժով կ'ուտեն պէպէքներն և քանի՛ ուտեն՝ ա՛յնչափ կ'գիրնան ու կ'ուժովնան։ Նորմանտական կաթին Զուիցերիականէն գերազանցապէս ընտիր ու անխառն ըլլալն հանրածանօթ իրողութիւն մըն է։ Տղոց ու կիներու հիւանդութեան մասնագէտ բժիշկներ պէպէքներուն իբր սնունդ միմիայն Ֆարին Լաքթէ Ֆրանսէն կ'յանձնարարեն որ խիստ դիւրամարս է, տղոց ստամոքսը չի խանգարեր, փորհարութիւն չի պատճառեր, անոնց ակռայ հանելն ու ոտքի ելլելը կը դիւրացնէ ու կ'փութացնէ և գանոնք կը պաշտպանէ տղոց յատուկ ամէն կարգէ հիւանդութեանց դէմ։ Անոնք որ իրենց սրտի հատորներուն առողջութեանը կը ցանկան և կ'փափաքին ապագային հուժկու, առողջ և կորովի տեսնել իրենց զաւակները, անհրաժեշտ է որ անոնց նմանութեան չխաբուին ու իրենց զաւակներուն իբր սնունդ փնտռեն միայն և միայն ՖԱՐԷՆ ԼԱՔԹԷ ՖՐԱՆՍԷՆ և տուփերուն վրայ ալ այս մարգան։ Կ'ծախուի ամէն մեծ նպարավաճառներու, դեղագործներու և դեղավաճառներու քով։ Մեծ յանձնարարութիւններու համար դիմել Կ. Պոլիս, Պլ. Է. ԾԱՆՆԻՒ։ 37

ՁՂԱՑԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՄԵՆԷՆ ԱԶԴԵՑԻԿ ԴԱՐՄԱՆԸ

Ամէն մարդ գիտէ որ ջղային հիւանդութիւնները կը ծնին գլխաւորաբար ծարմինի ու մտքի չափազանց աշխատութենէ, յոգնութենէ, հիւծումէ և ամէն կարգի զեղծումներէ։ Ջղային հիւանդութիւնները բուժելու համար մինչև ցարդ հնարուած դեղերն անբաւական եղած են իրենցմէ սպասուած արդիւնքն արտադրելու, անոր համար որ վերոյիշեալ դեղերը ջիղերուն բնական ույժը չէին կրնար ... միայն պատրաստուած են։ Բարիզի առաջնակարգ քիմիագէտներէն Պ. ԲՐԻՒՆԻԷ, վերջին տարիներս հնարած է դեղ մը ՆԷՕՐՕԶԻՆ ԲՐԻՒՆԻԷ անուամբ, որ ոչ միայն տկարացած ջիղերը կը զօրացնէ, այլ բնական ույժէն զատ նոր ույժ կուտայ անոնց որովհետեւ ինչ նիւթերէ որ կազմուած են ջիղերը, ճիշդ մի և նոյն նիւթերով բաղադրուած է այս ՆԷՕՐՕԶԻՆ ԲՐԻՒՆԻԷն, Նեխոպատիկական կարով սատարելու եւ ջիղերուն իրենց ... զօրացած ըլլալը հաստատելու համար, կը բաւէ փորձ մը ընել այս դեղէն։

Կէս գլխու ցաւը, ջղային հազը, երեսի ջիղերուն ցաւերը, անքնութիւնը, ջղային տկարութիւնը, դիւրագրգռութիւնը, սրտի բաբախումն, դժուարութիւնն եւ ուրիշ այս կարգի հիւանդութիւնները հիմնապէս կը բժշկուին ՆԷՕՐՕԶԻՆ ԲՐԻՒՆԻԷով, որ կը ծախուի Կ. Պոլսոյ և գաւառներու դեղարաններուն ու դեղի մթերանոցներուն մէջ։ 50—31

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ Ի Ծ. ԱՐԵՒԵԼՔ

"ՏԻԵՆ'ԱՅԻՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ"

ԳՐԵՑ.— ՓԻԷՌ ԼՕԹԻ (57)

Զ.—ՓԵՔԻՆ' ԳԱՐՆԱՆ ԱՏԵՆ

Լիճին ափունքներուն վրայ հիմա պարահանդէսի զգեստներով խումբեր կան, դիակներուն գտնուած տեղուանքը, որոնք անցնելի իմ միակ ու յամառ դրացիներս էին, — և որոնք տակաւին կ'մնան հոն, աւելորդ է ըսել, բայց անդառնալի կերպով ու յամրաբար մխուած ու սուզած են վերջապէս ջուրին մէջ։ Եւ մայիսի իրիկուան մը այս քաղցր գաղջութիւնը, փափանակ սառուցիկ այն ցուրտէն՝ որ կ'առաջնէր զիս,կարմիր խոշոր արևին՝ մարիլ սկսելուն պէս։

Առաջին չարքին վրայ, Մարմարէ կամուրջին մուտքին առջև, չինական խոշոր յաղթական կամարը, իր դիւային այլանդակութիւններով, իր եղջիւրներով ու մագիլներով, որոնք աչքի կ'զարնեն մերձակայ լապտերներու կայծի մը շնորհիւ, ոսկեփայլ կ'ճառագայթէ գիշերային երկինքին վրայ։ Ցետոյ, անցնելով մթամած լիճէն, կ'երևայ խիստ լուսազարդուած կամուրջը, որ ինքնին կարծես կը շողշողայ, իր յուէրժական ճեպմակութեանը ճառագայթումին մէջը։ Հեռուն, դատարկ ապարանքներու ու պտտած մեհեաններու բովանդակ հեգնական ուրուամոգութիւնը կ'մայթքի ծառերուն մթութեանը մէջէն, և իր կրակէ գիծերը կ'ցոլացնէ ջուրերուն մէջ, լօթիւսէ պղտիկ կղզեակներուն մէջտեղուանքը։

Մեր հինգ հարիւր հրացիրներնները կը հրուին քիչ մը ամէն կողմ, լիճին եզերքը, ուռենիներուն գարնանային դալարութեանց տակ, կամ Մարմարէ կամուրջին երկայնքը, և կամ տաճարապետաններին չին երկայնքը, և կամ տաճարապետնիներին ... կոնտօլներուն մէջ։ Բոլորածև ապարանքին թէրասներէն քանի՛ վար իջնան անոնք, ամէն մէկը կ'ստանայ խառնածերկուած լապտեր մը որ զուազանիկի մը ծայրը անցուած է, և բոլոր գունաւոր այդ օդապարիկները, դիպուածովսր կը ցրուին տրահեռներուն մէջ և շատ չանցած հեռուէն կայծոռիկներու խուռն բնակչութիւն մը ըլլալ կ'թուին։

Վերը, կեցած տեղէս, ուրկէց չիմ շարժած, կ'նշմարուին երեկոյթի բացքոյն վրանոցով կիներ, որոնք օդաններու թեւը մտած, կ'քալեն կամուրջին ճերմակ քարայատակներուն վրայէն, կամ նստած են տաճարապետաններին երկայնածև մակոյկներուն եափն, զօրս մեղմօրէն կ'պտտցնեն թիավարիկները։ Եւ ինչքա՜ն անակնկալ է տեսնել այդ Եւրոպացիներուն, — նոյն իսկ անոնց՝ որոնք պաշարումին չարչարանքները կրեցին —հանդարտօրէն շրջագայիլը, իրենց խրախճանական հագուստներովը, ու տեսնել բացարձակապէս փակ, անծանօթ ու անհասելի այս շրջավայրին մէջը։ Տարակոյս չկայ որ այդ տեղը ա՛լ կորսնցուցած է բովանդակ արհաւիրքը ու նոյնիսկ առժամապէս դադրած է տարտամ այն սարսափը, որ տակաւին երեկ, դուրս կուգար հինաւուրց ծառերով ու աւերակներով լեցուն հեռավայրերէն, պուրակին մէջ, մինչև ամենահեռաւոր խորշերում, այնչափ լոյս, այնչափ բազմութիւն, ու այնչափ զինուոր կայ որ, այս իրիկուն, ուրուականներու ու չար ոգիներու բոլոր տարտամ ձևերը մարած են ու ցնդած։

Ամպի սրբազնի նման բան մը կ'սկսի լուսիլ, որ կարծես երթալով կ'մօտենայ և որ ուրիշ բան չէ բայց եթէ չինացի թմբուկներու համախումբ դափրանքը, որ Ջահազնացութեան Թափօրին մօտենալը կ'ծանուցանէ։ Այդ Թափօրը կազմուած պէտք է ըլլայ Դեղին դուռին առաջքը, այսօր բացուած եղած պղտոտային անցնելու, և գալու, Բոլորածև ապարանքին ստորոտը, մեր առջևը ցրուելու համար։ Իր առաջ ...ն լոյսերը ... կ'երևան հեռուէն։ Մարմարէ կամուրջին ծայրը, և շատ չանցած, մեծաքանչ ճերմակ կամարը կ'ծածկուի անոր տակ։ Հեծեալ զօրքերը, հետեւակազօրքերը, նուագախումբերը, կարծես կ'հօսին դէպի մեզ, պղնձեղէն գործիքներու ու թմբուկներու միութով մը որ կ'գռռայ ու կ'թնդայ «Մաօ Ծիւանգ-ոյն քաղաքը»ին գերեզմանային պարերգները վար բերելու սահման,— և զինուորի հագաստի այդ գլուխներուն վրայէն, գունագեղ խայտաբղէտ լապտերները, չինական արտահոգութիւններով զարդարուն, ամէն ձևերով. երկայն ձողերու ծայրէն կախուած խուրձերով, կ'սպառնան հիրերուն քայլափոխին, կամ մարդկային ուսերու չարժումին հետ համաչափ։

Զօրքերու չարքերը անցած են բոլոր, բայց Թափօրը աւարտելու մօտ չի թուիր։ Մեր նուազախումբերուն ածած քայլերգներուն կ'յաջորդէ յանկարծ, ուրիշ մեղեդի մը, սուր, ցնորային տարօրինակութիւնով մը որ մարդիս ջիղերը կը խռովէ։ Կոնքերը, գոլերը, վիներու զանգակները կ'հանեն այդ մեղեդին։ Մրկնոյն ատեն կ'գծագրուին կանաչ, դեղին ու հոկայական դրօշներ, ամէն կողմէն տարօրինակ քմայականութիւնով մը կարուած։ Եւ Մարմարէ չքեղ կամուրջին վրայէն կ'առաջնան զարմանալի քայլափոխերով, նուրբ ու երկայն անձերու խումբեր, որոնք կ'առասանին արջերու պէս. գերեզմաններու աշխարհին՝ Ի-Զէուլի և Լաի—Շու—Շիէնի ստանցքուած մարդիկ են անոնք, որոնք ինքնաբերաբար ու չնչին բան մը ըրած պէս, երեք կամ չորս օրուան ճամբէ եկած են, ֆրանսական այս հանդէսին ներկայ ըլլալու համար։ Անոնց ետևէն, կօնկերու, վիներու, ու Չինաստանի բոլոր սարսափելական երկաթեղէններուն հանած յարատևուն ժխորովը ծանուցուելով, կ'ժամանեն նաև խոշոր վիշապները, քսան մետր երկայնութիւնով կարմիր անասուններ, ու կանանչ անասուններ։ Այդ մարդիկը զանոնք ներսէն լուսաւորելու միջոցը գտած են. և կարմիր ու կանանչ այդ հրէշները այս իրիկուն լուսափայլ երևոյթներ ունին. ամբոխին գլուխներուն վերեւ, կ'ալեծփին անոնք, կ'գալարին, ինչպէս ...իտի ընէին ծծումբէ կամ հրեղէն օձեր, պուտատոյական գծոյքի մը մէկ մոլեկաւանին վերեւ։ Եւ ջուրերուն ցոլացուած անհուն ու չքեղ շրջանակը, բազմաբարկ ու սրտնկիւն ապարանքներուն ու մեհեաններուն շրջանակը, մէջտ կ'ճչղուի ու կ'ցնցուի կրակի իր կարմիր գիծերով, առանց լուսնի, ու ծանրօրէն ամպամած գիշերին մէջ։ Եւ Ալմի կղզիին աշտարակը, որ ամէն բանի վրայ կ'իշխէ հոս, իր ապառաժներու ու ծառերու, հինաւուրց մայրիներու պատուանդանին վրայէն, կը չարունակէ տեղալ կայծերու իր անձրեւը։

Երբ խոշոր օձերն ալ կ'անցնին երկաթէ գործիքներուն հանած չկահիւնին մէջ, ու թաթարական վիներու ճաթած ձայնին ընկերակցութիւնով, Մարմարէ կամուրջը կ'չարունակէ լիճին միւս եզերքը, մեր ապարանքին ստորոտը հասցնել մարդկային լեռնակութիւն մը, բայց աւելի անկանոն ալեծփութիւն մը, որ խառնակալ հրմշտուքներ ունի դէպի առաջ, և ուրկէ ահարկու աղմուկ մը կ'պոռթկայ։ Ասոնք մնացորդն է մեր զօրաբանակներուն, մեր արձակուրդ ունեցող զինուորներն են, որոնք ջահազնաց Թափօրին կ'հետևեին իրենք ալ երերուն լապտերներու ողկոյզներ բռնած ձեռուընին և լիակոկորդ Մարսէյէզներ երգելով։ Եւ գերմանական զօրքեր կան անոնց հետ, թեւ թեւի մտած, սատարաբջնելով հզօր ու երթասարդ այդ մրցմակալ և միահամուռ երգակցելով, ու իրենց բոլոր ուժովը ընկերանալով Ֆրանսայի մեր վաղեմի երգերուն...

Անհչմարանման բաներ մըն են, Բաբելոնական այդ խնջոյքը, չինացի իշխաններուն դա բաժակաճառը, ու Մարսէյէզ երգող սա գերմանները...

** Կէս գիշեր է։ Բիւրաւոր պզտիկ կարմիր լապտերները վերջապէս հատած, մարած են, հինաւուրց ապարանքներուն, լքուած մեհեաններուն ծնօտներուն վրայ, ինչպէս նաև կիսաւածապատ տանիքներուն եզրներուն վրայ։ Սովորական մթութիւնը ու լռութիւնը կրկին եկած են քիչ առ քիչ տարածուիլ լիճին վրայ ու պուրակին հեռաւորութիւններուն մէջ, ծառերուն ու աւերակներուն մէջտեղուանքը։ Զինուոր իշխանները խորհրդապահ կերպով մը կծիկը դրած են, եռանին ձգած իրենց մետաքսային Թափօրները և իրենց զահաւորակներուն մէջ խիստ արագօրէն տարուելով, հեռու տեղուանք, դէպի իրենց բնակարանները, սուսերով լեցուն քաղաքին մէջէն։

Եւ հիմա քօթիյեօնի պահն է,— սոխուզակսն կերպով խիստ կարճ պարահանդէսի մը վերջը, պարահանդէս մը որ կարծես պայքար մըն էր անկարելիին դէմ, ինչու որ հինգ հարիւր պարողի փոխարէն հազիւ կարելի եղած էր տասը պարուհի իրար բերել, ան ալ հաչուելով նաև հազիւ տասներկու տարու պզտիկ սիրուն աղջնակ մը և ուսուցչուհի մը, այսինքն բոլոր ինչ որ Բէքին կ'պարունակէր իր մէջը Եւրոպացի ըլլալով։ Պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ ոսկեզօծ չքեղ մեհեանին մէջը, որ այս իրիկուն կայթառորահ է վերածուած. պարերը տեղի կ'ունենան խիստ ընդարձակ ու դատարկ միջոցի մը վրայ, ոսկիէ շրջազգեստով ու միշտ վայրենակ աչքերով այն խոշոր ու ալապատարէ դիցուհիին առջև, որ անցած աշունին, իմ ընկերուհիս էր եղած, ճերմակ ու դեղին կատուի մը հետ, այդ միևնոյն ապարանքին խաղաղական մթնշաղութեանը մէջ։ Խնձոծ դիցուհի։ Այս իրիկուն իր ոտքերուն տակ, բնական իրեանըներու գեանայարկ մըն են կազմակերպած անասնակալորէն, և իր խորանին կրծանած խորքը զարդարած են սքանչելի կապոյտ անդուառով մը, որուն վրայ իր մարմինը կ'ցցուի տեպականօրէն սպիտակ, մինչդեռ չողշողուն պզտիկ քարերով ընդելուզուած ոսկիէ իր շրջազգեստը ա՛լ աւելի կ'վառվռի։

Ի զուր թակոյն, ի զուր կ'լուսաւորեն այդ սրբավայրը, ու կ'լեցնեն զայն ծաղիկներու ու թռչուններու ձև ունեցող լապտերներով, ի զուր. ինչու որ ան միշտ կ'մնայ խիստ աններթեթ կայծառրան մը. հակառակ ամէնուն, նորէն մթութեան հեստքեր կ'մնան անկիւնները, և վերը մառնանց, կամարին ոսկեփայլութիւններուն մօտ։

(Շար.) Թարգմ. ՉԻՖԹԷ-ՍԱՐԱՖ